PROVINCIE Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Beverwijk

Gemeentebeschrijving, juli 1992

Foto omslag:
Voormalig raadhuis
van de in 1936
opgeheven gemeente
Wijk en Zee en Duin,
gebouwd in 1908 naar
ontwerp van J. London.

Inhoud

Verantwoording *5*

1. **Inleiding** *7*

2. **Bodemgesteldheid** *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *9*

3. **Grondgebruik** *11*
3.1 Algemeen *11*
3.2 Agrarisch grondgebruik *11*
3.3 Niet-agrarisch grondgebruik *12*
3.4 Landschapsbeeld *12*

4. **Infrastructuur** *13*
4.1 Landwegen *13*
4.2 Wateren *14*
4.3 Dijken *14*
4.4 Spoor- en voormalige tramwegen *14*
4.5 Militaire infrastructuur *15*

5. **Nederzettingsstructuur** *17*
5.1 Algemeen *17*
5.2 Beverwijk *17*
5.3 Wijk aan Zee *19*
5.4 Buitengebied *20*

6. **Bebouwingskarakteristiek** *21*

7. **Stedebouwkundige typologie** *25*

Verantwoording inventarisatie *27*

Geraadpleegde werken *29*

Tabel bevolkingsgegevens *31*

Herkomst afbeeldingen *33*

Afbeeldingen *35*

Register *52*

Colofon *54*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw - Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Beverwijk. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving IJmond en Zaanstreek worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.
De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek, een stedebouwkundige typologie en een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.

De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Beverwijk zijn uitgevoerd door E. Raap en E. van der Kleij. E. Raap, student sociale geografie, schreef de eerste vijf hoofdstukken in juni 1991 als onderdeel van zijn stage bij de provincie Noord-Holland. Het resterende deel van de gemeentebeschrijving en het fotograferen en beschrijven van de geïnventariseerde objecten en complexen werd in april 1992 verzorgd door drs. E. van der Kleij, projectmedewerker MIP bij de provincie Noord-Holland. De gemeentebeschrijving werd in april 1992 herzien.

Haarlem, juli 1992.

1. Inleiding

De gemeente Beverwijk ligt in het westen van de provincie Noord-Holland en omvat de stad Beverwijk en het dorp Wijk aan Zee. De oppervlakte van de gemeente is 1881 ha. en het aantal inwoners bedraagt 35.165 (31-12-1991).
De huidige omvang van de gemeente is ontstaan in 1936, na samenvoeging van de gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin. Verdere grenswijzigingen betroffen een uitbreiding van het oppervlak na de drooglegging van het Wijkermeer en het ontstaan van de Zuidwijkermeerpolder (thans Wijkermeerpolder) in 1873. Een deel daarvan werd aan het oppervlak van de gemeente Beverwijk toegevoegd.
De gemeente Beverwijk grenst aan de gemeenten Heemskerk (noord), Zaanstad (oost) en Velsen (zuid). Aan de westzijde vormt de Noordzee de begrenzing.

De gemeente vormt een onderdeel van het MIP-inventarisatie-gebied (MIP-regio) IJmond en Zaanstreek, dat verder bestaat uit de gemeenten Velsen, Zaanstad en Oostzaan.

Ten behoeve van een overzichtelijke inventarisatie is de gemeente Beverwijk opgedeeld in de drie MIP-deelgebieden Beverwijk; Wijk aan Zee; buitengebied (afb. 9). De eerste twee deelgebieden bevatten zowel de bebouwde kommen van Beverwijk en Wijk aan Zee als de gespreide bebouwing daarbuiten. Het derde deelgebied valt samen met de polders ten oosten van de bebouwde kom van Beverwijk: Wijkerbroek, Buitenlanden en Wijkermeerpolder (voorheen Zuidwijkermeerpolder).

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

Binnen de gemeente Beverwijk kan een viertal landschapstypen worden onderscheiden (naar analogie van het landschapsonderzoek Noord-Holland, 1986). Ten eerste het **duinlandschap**, dat loopt van de kust tot ongeveer de lijn Duinrust-Wijkerhek. Wijk aan Zee ligt hierin. Het gebied, begrensd in het zuiden door de weg Beverwijk naar Wijk aan Zee in het oosten door bebouwde kom van Beverwijk en in het westen door de lijn Duinrust-Wijkerhek, maakt deel uit van het **zanderijenlandschap** van het Heemkerkerduin.
Ten zuiden van het duinlandschap en ten oosten van het zanderijenlanschap ligt het **strandwallen- en strandvlaktenlandschap**, het grootste deel van de oppervlakte van de gemeente Beverwijk. De bebouwde kom van Beverwijk behoort hier in zijn geheel toe.
Tot slot bestaat het meest oostelijke deel van de gemeente uit het **droogmakerijenlandschap**, namelijk de polders van het voormalige Wijkermeer.

De bodem aan de oppervlakte bestaat uit drie soorten gronden, te weten zand-, veen- en kleigronden en alleen kleigronden. De zandgronden omvatten de duinen, het zanderijenlandschap en een deel van het strandwallen- en strandvlaktenlandschap, namelijk de strandwal van Beverwijk zelf (3A). Het 'strandvlakte'-deel bestaat uit veen- en kleigronden, ontstaan door aanslibbing vanuit het voormalige Wijkermeer. Deze aanslibbing is tot stand gekomen na de aanleg van de St. Aagtendijk in 1295 en de Nieuwe Dijk in 1718. De ontstane landen waren onbedijkt en hadden daarom de naam 'De Buitenlanden onder Beverwijk en Wijk aan zee en Duin'. De droogmakerij van het Wijkermeer tenslotte bestaat alleen uit kleigronden.

De hoogteverschillen in de duinen variëren van 10 tot 35 à 40 meter boven NAP, met het hoogste punt op 41 meter + NAP. Het zanderijenlandschap ligt ongeveer op 5 meter + NAP. Het strandwallen- en strandvlaktenlandschap loopt van west naar oost af van 10 meter + NAP tot 0 meter NAP bij de Wijkerbroekpolder, die samen met de polder De Buitenlanden van Beverwijk tussen de 0,5 en 0,9 meter - NAP liggen. De Wijkermeerpolder ligt 1,5 meter - NAP.
(Zie afbeelding 11)

2.2 Afwatering

De afwatering van de duinen geschiedt op natuurlijke wijze. Het drangwater vindt ondergronds zijn weg naar het lager gelegen oostelijke deel van de gemeente. Vandaar wordt het water komende vanuit het gebied ten noordwesten van de spoorlijn Beverwijk-Uitgeest afgevoerd naar de haven van Beverwijk of de Wijkervaart. De landen ten westen van de Alkmaarse weg (van Haarlem naar Alkmaar) laten hun water via een duiker onder die weg afvloeien in de polder de Meerweiden. Deze polder ligt voor het grootste deel in de gemeente Velsen, slechts 20 ha. van het totaal van 263 ha. ligt op Beverwijks grondgebied. De bemaling van deze polder geschiedde in 1865 door middel van een molentje, vanwaar het water via duikers en een sluisje op het Wijkermeer geloosd werd. Deze molen is later vervangen door een electrisch gemaal, dat aan het Noordzeekanaal staat.
De polder De Buitenlanden onder Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin (nu alleen nog De Buitenlanden geheten) was in 1865 nog een onbedijkte buitenpolder, die alleen een zomerkade had en niet bemalen werd. In geval van een tekort aan water werd er water binnengelaten via de molen

van Nieuwendam. Een te veel aan water werd afgevoerd via een vaste drempel in de Assendelverdijk. Pas na de aanleg van het Noordzeekanaal vindt de afwatering van De Buitenlanden onder Wijk aan Zee en Duin plaats via de polder Assendelft. In 1931 werd bepaald dat het regenwater gevallen in het zuidelijke deel van de polder via de Wijkermeerpolder afgevloeid mocht worden. De polder De Buitenlanden onder Beverwijk echter werd na de aanleg van het Noordzeekanaal in drie gedeelten bemalen door middel van een electrisch pompgemaaltje, dat loosde op de Pijp (of Wijkervaart). Een windmotorinstallatie, die ook electrisch gemaakt kon worden, en een staartmolentje sloegen hun water uit op de Ringvaart van de Wijkermeerpolder.
De Wijkermeerpolder brengt haar water sinds haar ontstaan in 1873 rechtstreeks op het Noordzeekanaal via een motorgemaal aan het kanaal. In de Wijkermeerpolder werden ten behoeve van de afwatering en verkaveling sloten gegraven.
De Wijkerbroekpolder werd in 1865 bemalen door een vijzelmolen uit 1837, die later vervangen is door een electrisch gemaal, dat het water via de Nieuwe Sloot door een stenen afwateringssluis in de Aagtendijk naar de haven van Beverwijk brengt. De stenen afwateringssluis werd in 1865 ook gebruikt als inlaat van water in tijden van droogte. De duiker in de inundatiekade in de Aagtendijk bij het voormalige fort bij de Geniebrug nam deze taak in 1920 over.
De situatie van tegenwoordig verschilt weinig van die van 1936. De gemalen in de Wijkerbroek en Meerweiden staan nog op dezelfde plaats. Dit geldt ook voor het gemaal in de Wijkermeerpolder, met dien verstande, dat er nu ook een klein gemaal langs de Kagerweg staat.
De voormalige Buitenlanden onder Wijk aan Zee en Duin lozen nog steeds op de polder Assendelft. De Buitenlanden onder Beverwijk beschikken tegenwoordig nog slechts over een electrisch gemaal.
Verdere wateren vormen de sloten in de Wijkerbroekpolder, de Kil of de Ham (het restant van de Crommenije, de verbinding tussen het Wijkermeer en het Uitgeestermeer), ten behoeve van de afwatering van De Buitenlanden en de ringvaart van de Wijkermeerpolder langs Aagtendijk, die tevens een militaire functie had (zie 4.5).
(Zie afbeelding 12)

3. Grondgebruik

3.1 Algemeen

Het grondgebruik in de gemeente Beverwijk is tijdens de gehele MIP-periode voornamelijk agrarisch van aard geweest. Bijna tweederde van het grondgebied van de gemeente werd gebruikt voor agrarische doeleinden. Hierbij kan een onderscheid worden aangebracht in weiland (meer dan 50%) en tuinbouw, waarin met name de teelt van aardbeien van belang was. Akkerland kwam weinig voor. Pas toen de Wijkermeerpolder was ontstaan, kreeg akkerland ook enige betekenis.
Het overige niet voor agrarische doeleinden in gebruik zijnde oppervlak omvatte het duingebied, het bosgebied (ook dat rond de verschillende buitenplaatsen) en de bebouwing van Beverwijk en Wijk aan Zee, waarin ook enige industrie gevestigd was.
(Zie afbeeldingen 2, 5, 7, 8 en 14)

3.2 Agrarisch grondgebruik

Het duingebied heeft altijd een marginale agrarische functie gehad. Het werd gebruikt als jachtterrein en in de tweede helft van de 19de eeuw is er ten noorden van Wijk aan Zee ten behoeve van de aardappelteelt een aantal percelen ontgonnen. Dit bleef echter een marginaal verschijnsel en is nooit een doorslaand succes geweest. Het grootste deel van de duinen is in gebruik geweest als weidegrond.
Een groot deel van de duinen was rond 1800 geheel ontbost. In de loop van de 19de eeuw is men de duinen van delen van Kennemerland gaan herbebossen, om verstuiving tegen te gaan en ook uit oogpunt van natuurbescherming en recreatie. In Beverwijk is dit echter nauwelijks gebeurd. Dit heeft waarschijnlijk als verklaring dat het oostelijk deel van de duinen is herbebost en het westelijk deel open is gelaten. De gemeente Beverwijk heeft een smalle duinstrook, waarin een 'oostelijk deel' ontbreekt.
Daarnaast is een groot deel van de duinen in gebruik geweest als tuinbouwgrond, waar bebossing niet aan de orde was. In de eerste helft van de 20ste eeuw werden er in de duinen ook bloembollen geteeld.
De weidegronden vormden het grootste deel van het agrarisch grondgebied. Ze werden van oudsher gebruikt voor de veeteelt en hooiwinning. De Buitenlanden, die het drassigst waren, werden voornamelijk gebruikt voor de veeteelt. Een deel van de weidegronden is tussen 1850 en 1915 omgezet in tuinbouwgronden.
Het tuinbouwgebied strekte zich uit ten westen van de Hoflanderweg, waar de zandgronden beginnen, tot iets ten westen van de Creuzberglaan. De tuinbouw in Beverwijk (met name groenten, peulvruchten en (boom)-fruitteelt (kersen) voor de markt kwam in de 17de eeuw op onder invloed van de volgende factoren. Ten eerste de ligging nabij Amsterdam via het Wijkermeer, ten tweede de regionale specialisatie in de landbouw: de grote droogmakerijen werden gebruikt voor de graanverbouw en de zandgronden voor de tuinbouw. Ten derde ontwikkelde de tuinbouw rond Beverwijk zich in de 17de eeuw door de beschutte ligging achter de duinen, waardoor de westenwinden werden afgezwakt. Tot slot beperkte de ligging van de tuinbouwgronden nabij de zee het gevaar voor nachtvorst.
Na ongeveer 1850 raakte heel Kennemerland economisch in een stroomversnelling door onder andere veranderingen in het agrarisch bedrijf.
De tuinbouw breidde zich opnieuw uit, nadat het in de 18de eeuw in een neerwaartse spiraal was geraakt. Men ging zich nu voornamelijk toeleggen op de aardbeienteelt, die op den duur de teelt van kersen verdrong. Door de komst van de kunstmest en de verlaging van het grondwaterpeil als gevolg van de aanleg van het Noordzeekanaal kon de aarbeienteelt zich steeds verder uitbreiden ten koste van met name de

weidegronden. De tuinbouw ontwikkelde zich na 1875 ook tot in het zuidwestelijke deel van de Wijkerbroekpolder en ten zuidwesten van Beverwijk. Het areaal akkerland nam na de drooglegging van het Wijkermeer flink toe. Verbouwd werden onder andere tarwe, haver en later ook aardappelen en peulvruchten.
Gedurende de gehele MIP-periode vonden er verder geen ingrijpende verschuivingen plaats in het oppervlak en grondgebruik van de agrarische delen van de gemeente.
De percelen op de weidegronden bestonden voornamelijk uit grote, onregelmatig gevormde stukken land (zoals de Dorpsweide in Wijk aan Zee), waar een duidelijk gerichte oriëntatie in ontbrak. Bij de tuinbouwgronden was hierin een tweedeling aan te brengen. De Westertuinen (een onderdeel van de zanderij van het Heemkerkerduin) hadden een oost-west gerichte strokenverkaveling, terwijl de Oostertuinen, ten oosten van de Houtweg, een noordwest-zuidoost gerichte strokenverkaveling hadden, die loodrecht op de strandwal van Beverwijk lag.
Na 1940 is veel weide- en tuinbouwgrond opgegaan in de bebouwde kom van Beverwijk, die zich sterk heeft uitgebreid. Alleen de Westertuinen worden tegenwoordig nog gebruikt voor de tuinbouw. De Hoogovens heeft de gemeentegrens overschreden en de hele binnenduinrand in beslag genomen. De Buitenlanden tenslotte vormen nu het industriegebied van Beverwijk (zie 3.3)

3.3 Niet-agrarisch grondgebruik

In de eerste helft van de 19de eeuw kwam in Nederland het badleven op. Ook Wijk aan Zee heeft hiervan geprofiteerd, zij het dat pas in de jaren tachtig van de 19de eeuw de eerste initiatieven daartoe werden ondernomen. Daarnaast werd er een sanatorium gesticht, Heliomare, dat tegenwoordig in gebruik is als revalidatiecentrum.
De duinen werden tevens gebruikt ten behoeve van de recreatie. Men kon vanuit Wijk aan Zee wandeltochten door de duinen maken over bestaande landwegen.
Drinkwaterwinning heeft in de duinen bij Wijk aan Zee nooit plaats gevonden. De gemeente Beverwijk betrekt drinkwater van de waterleiding in de duinen van Heemskerk.
Na 1940 is de ontwikkeling van de gemeente snel gegaan. De Hoogovens groeide tot de huidige omvang en hebben het gebied achter de duinen onherkenbaar veranderd. De stad Beverwijk heeft zich eveneens enorm ontwikkeld naar met name het noordoosten (de voormalige Oostertuinen) en het noordwesten (Wijkerbroekpolder).

3.4 Landschapsbeeld

Het huidige landschapsbeeld wordt van west naar oost bepaald door de onbeboste duinen met het dorp Wijk aan Zee. Dan komt het grootschalige industrieterrein van de Hoogovens, met daar tussen liggend de Zeestraat van Beverwijk naar Wijk aan Zee die door een tegenwoordig weer bebost gebied loopt. Het zanderijenlandschap ten westen van de Creuzberglaan (zie hoofdstuk 2) wordt bepaald door de tuinbouwcultuur, waar vanaf ca. 1925 ook de glastuinbouw toe behoort. Glastuinbouw zou echter pas na de Tweede Wereldoorlog een grotere plaats in dit gebied gaan innemen. Het gebied tussen de tuinbouwgronden en de hoogovens is bebost. De bebouwde kom van Beverwijk is beeldbepalend tot aan de spoorlijn en tot in de polder De Buitenlanden, waar voornamelijk industrie gevestigd is. Het deel van de Wijkerbroekpolder ten oosten van de spoorlijn, de overige Buitenlanden en de Wijkermeerpolder worden tegenwoordig nog bepaald door open polderland, waardoorheen een nieuw aan te leggen snelweg is geprojecteerd die aansluit op de Wijkertunnel.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Gedurende de MIP-periode is er in het patroon van de belangrijkste wegen weinig tot niets veranderd. Er heeft voornamelijk verbetering van die wegen plaatsgevonden in de vorm van bestrating en verharding. Uitbreiding vond plaats bij de onverharde landwegen in het weidegebied achter de duinen en na de drooglegging van het Wijkermeer. In de Wijkermeerpolder werd een rationeel wegennet aangelegd dat reeds in 1876 werd verhard. Tevens trad er enige verdichting van het wegennet op rond Beverwijk en Wijk aan Zee.
Het wegennet bezit al sedert de MIP-periode een lokale en interlokale functie. Alleen de Velserweg-Breestraat- Alkmaarseweg en Rijksweg 9 (de laatste is aangelegd in de jaren zestig van de 20ste eeuw) hebben een regionale en nationale betekenis. De Breestraat heeft deze sedert de 19de eeuw. Tot na de Franse overheersing vormde de route Koningstraat-Alsweg-Grote Houtweg de doorgaande weg naar Alkmaar. De Breestraat fungeerde als marktplaats. Tussen 1815 en 1840 is de Breestraat doorgetrokken tot de toen nieuw aangelegde Alkmaarseweg.
Volgens de gemeenteatlas van Kuyper bezaten de gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin in 1869 drie verharde wegen, te weten de Breestraat-Alkmaarseweg van Haarlem naar Alkmaar, de Zeestraat van Beverwijk naar Wijk aan Zee en de Hoflanderweg richting Uitgeest.
De onverharde wegen betroffen de Aagtendijk en Nieuwe Dijk in het oosten van de gemeenten, de wegen in en om Beverwijk, een aantal wegen (Creuzberglaan, Bankenlaan, Groene weg) rond de Westertuinen, het tuinbouwgebied en een aantal wegen rond de batterijen van de Linie van Beverwijk. In het zuidwesten van de gemeenten tot slot lagen de weg van Wijk aan Zee naar Wijkeroog (nu Velsen-Noord) en de Houtweg van Westerhout naar Wijkeroog.
Bij vergelijking van de kaart uit 1869 met de situatie van rond 1940 is er zoals vermeld sprake van een uitbreiding van het wegennet en een toename van de verharde wegen. De belangrijkste verhardingen betroffen de weg van Wijk aan Zee naar Wijkeroog, de Creuzberglaan, Bankenlaan, Groene weg, de wegen in en om Beverwijk en Wijk aan Zee en enige wegen in het weidegebied achter de duinen. Voor Wijk aan Zee is de doorgraving van de duinen bij de Zwaanstraat in 1881 tezamen met de aanleg van de Relweg (reeds in 1845) van groot belang geweest voor de ontwikkeling tot badplaats.
De weg langs de Aagtendijk, de Genieweg, had een militaire functie in de Stelling van Amsterdam (zie 4.5) en lag daarom achter de dijk en niet erop in verband met veilig transport van mensen en goederen in tijden van aanvallen op de Stelling.
De wegen in de Wijkermeerpolder werden bij de aanleg rond 1873 half verhard en in 1876 geheel.
Na 1940 zijn er veranderingen in het wegenpatroon opgetreden in het noordoosten van Beverwijk doordat de bebouwing in die richting oprukte. De groei van de Hoogovens over de gemeentegrens heen zorgde voor het verdwijnen van het oude wegenpatroon in het binnenduinrandgebied. Daarvoor in de plaats zijn nieuwe wegen aangelegd, die niets met het oude patroon te maken hebben.
Beverwijk is na een verlegging van de Velserweg-Breestraat nu ook aangesloten op Rijksweg 9. Deze verlegging heeft echter op Velsens grondgebied plaatsgevonden.
Rond Wijk aan Zee is alleen de weg naar het pompstation van de waterleiding in de duinen van Heemskerk verlegd naar het westen toe. De oude weg leidt nu naar een parkeerplaats.
Zie afbeelding 13)

4.2 Wateren

De enige waterwegen in de gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin gedurende de MIP-periode lagen in de polders. Nabij Wijk aan Zee heeft weliswaar een beek gestroomd, de Rel, maar deze is tegenwoordig geheel verdwenen. De Relweg ligt nu op de plaats waar deze beek vroeger stroomde.
Het patroon van waterwegen zoals dat bestond in 1850 is rond 1870 gewijzigd ten gevolge van de aanleg van het Noordzeekanaal. Met de aanleg van dit kanaal werden delen van het IJ en haar uitlopers droog-gelegd. Voor Beverwijk betekende dit dat het Wijkermeer werd droog-gelegd. De polders die ontstonden, de Noord- en Zuidwijkermeerpolder of Wijkermeerpolder, vielen in 1873 droog (zie voor Noordwijkermeerpolder de gemeentebeschrijving van Velsen). Ten behoeve van de haven van Beverwijk werd de Pijp, een kanaal dat rond 1600 was gegraven om Beverwijk in verbinding te laten met het dichtslibbende Wijkermeer, verbreed en verdiept. Die haven werd in 1956 gedempt en er werd in de Pijp een nieuwe haven aangelegd. Via het Zijkanaal A staat de haven in verbinding met het Noordzeekanaal. De haven van Beverwijk werd voor de komst van de spoorwegen gebruikt voor de uitvoer van fruit naar onder meer Amsterdam.
Tegenwoordig bestaat de belangrijkste functie van de wateren in Beverwijk uit het laten afvloeien van het overtollige water van de gemeente.
(Zie afbeelding 12)

4.3 Dijken

De Sint Aagtendijk, de Nieuwe Dijk en de Pruimendijk (voor een deel geen echte dijk) hadden in 1850 nog een waterkerende functie, hoewel het Wijkermeer door aanslibbing voor deze dijken nauwelijks nog voor enig gevaar zorgde. Na de drooglegging van het Wijkermeer en de aanleg van het Noordzeekanaal verloren deze dijken hun primaire functie en werden het slapers. Langs de Wijkermeerpolder ligt nu een dijk aan het Noordzeekanaal.
De Kadijk vormde al in de MIP-periode de grens tussen de gemeente Heemskerk en Wijk aan Zee en Duin, later met Beverwijk. Deze ligt op de grens van de Zuidbroekpolder in Heemskerk en de Wijkerbroekpolder in Beverwijk.
In de polder De Buitenlanden heeft een zomerkade gelegen (zie hoofdstuk 2), die echter tegenwoordig is verdwenen en min of meer is 'vervangen' door de dijk langs de ringvaart van de Wijkermeerpolder.
Tot slot is er nog de zogenaamde "Liniewal" dwars door de Wijkermeer-polder, een verdedigingswal die deel uitmaakte van de Stelling van Amsterdam (zie 4.5).
De genoemde dijken zijn tegenwoordig nog steeds aanwezig in het landschap.
(Zie afbeelding 12)

4.4 Spoor- en voormalige tramwegen

De spoorlijn Haarlem-Uitgeest werd in 1867 geopend en liep ook over het grondgebied van de gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin. Beverwijk werd aangesloten op het net en kreeg een station. Naast het vervoer van personen werd er over het spoor ook fruit (met name aard-beien) getransporteerd en geëxporteerd naar Duitsland. Tegenwoordig maken de Hoogovens gebruik van het spoorwegemplacement bij Beverwijk voor het vervoer van goederen van en naar het terrein. Op het Hoogoventerrein ligt ook een uitgebreid netwerk van sporen. Met de aanleg van de Velsertunnel is het tracé naar Haarlem enigszins verlegd, zie ook hiervoor de gemeentebeschrijving van Velsen.

Tussen 1897 en 1924 reed er tussen Alkmaar en Haarlem een stoomtram, die ook haltes had in Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin. Het tracé liep over de Velserweg de Breestraat en de Alkmaarseweg. In 1924 werd de lijn door concurrentie van autobussen opgeheven.
Daarnaast heeft er tussen Beverwijk en Wijk aan Zee een tramverbinding bestaan, aangelegd op particulier initiatief, met de gedachte om van Wijk aan Zee een badplaats van allure te maken (zie verder 5.3). Het traject besloeg het station van Beverwijk-Koningstraat-Zeestraat-Tramweg (thans Julianaweg) in Wijk aan Zee. Deze tram reed alleen 's zomers en werd enige jaren in de winter gebruikt voor uitsluitend goederenvervoer.
Tussen 1882 en 1892 reed er een stoomtram, waarna tot 1924 er voor in de plaats een paardentram kwam. De trambaan splitste zich in Wijk aan Zee in drieën. Een baanvak liep via de Tramweg (Julianaweg) naar het dorpscentrum. Een ander baanvak vormde het kolenspoor naar het pompstation van de waterleidingen in Heemskerk. Het derde baanvak voerde naar de Verlengde Voorstraat voor het schelpenvervoer (Stetweg en verder).
De tramwegen liepen over en langs bestaande wegen, en hebben verder geen invloed gehad op de bebouwing. De spoorlijn liep om de bebouwde kom van Beverwijk heen en heeft eveneens geen invloed gehad op de bebouwing. Wel vormt de spoorlijn tegenwoordig de duidelijke grens van de bewoning in Beverwijk. Van het tracé van stoom- en paardentram zijn geen sporen meer te vinden.
(Zie afbeelding 13)

4.5 Militaire Infrastuctuur

Nadat in 1799 de Russen en Engelsen Nederland vanuit het noorden waren binnengevallen, besloot de landsregering tot de verdediging van het noorden van Holland. De Linie van Beverwijk werd hiertoe aangelegd. Deze dateert echter van voor de MIP-periode en zal daarom verder niet worden behandeld. Volstaan wordt met het vermelden van het feit dat ook tegenwoordig nog zeven van de zesentwintig Batterijen of Lunetten aanwezig zijn in het landschap. Op één ervan staat een gedenkteken.
In en om de Wijkermeerpolder liggen drie forten die behoorden tot de Stelling van Amsterdam, een voormalige kringstelling van permanente verdedigingsbouw rond de hoofdstad die tevens gold als laatste bolwerk in geval van aanvallen op Nederland. Eén ervan, het fort Zuidwijkermeer, behoort tot de gemeente Zaanstad. Het fort bij Velsen en het fort aan de Aagtendijk werden gebouwd in de toenmalige gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin. Ze dateren van 1895-1899. Het fort bij Velsen diende ter bescherming en verdediging van het Noordzeekanaal. Het fort aan de Aagtendijk en het fort Zuidwijkermeerpolder waren met elkaar verbonden door middel van een Liniewal, voor welke het land onder water kon worden gezet. Daartoe was even ten noorden van het fort bij Velsen een inlaatsluis aangelegd, die thans is verdwenen. Het water voor de inundatie werd via het Zijkanaal A en het inundatiekanaal langs de Aagtendijk (de ringvaart) geleid en dan door middel van inlaatsluizen op het land gebracht. Ook de Wijkerbroekpolder kon onder water worden gezet door middel van een inlaatsluis bij het fort aan de Aagtendijk (zie ook hoofdstuk 2).
Tot slot hebben de Duitse bezetters in de Tweede Wereldoorlog in de duinen onder meer tankwallen en -grachten aangelegd ter verdediging van de kust. Daarnaast hebben in de duinen twee batterijen en een aantal bunkers gelegen, die deel uitmaakten van de Atlantikwall. Tegenwoordig zijn hiervan nog resten te zien in het landschap.
(Zie afbeelding 13)

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

De huidige gemeente Beverwijk bestond in de periode 1850-1940 uit de gemeente Beverwijk en de gemeente Wijk aan Zee en Duin. Beide gemeenten werden in 1936 samengevoegd.
De gemeente Beverwijk omvat de stad Beverwijk, het dorp Wijk aan Zee en het voormalige buurtschap Wijk aan Duin. Wijk aan Duin is sedert de jaren dertig van de 20ste eeuw opgenomen in de bebouwde kom van Beverwijk. Het grondgebied van de gemeenten werd flink uitgebreid met de drooglegging van het Wijkermeer.
Beverwijk fungeert al sinds de middeleeuwen als het marktcentrum voor het omliggende platteland. Daarnaast vond er ook een intensivering van de tuinbouw plaats in het zanderijenlandschap (zie 2), dat tot de gemeente Wijk aan Zee en Duin behoorde. Naast de van oudsher aanwezige schelpnering en azijnmakerijen kwam er nog enige industrie tot ontwikkeling (zie 3.3). Gedurende de MIP-periode werd Wijk aan Zee meer en meer een badplaats. De visserij, die tot ongeveer 1860 werd uitgeoefend, nam steeds meer in betekenis af.
Met de komst van de Hoogovens in Velsen in 1918 raakte Beverwijk meer en meer betrokken bij deze industrie en verloor met name Wijk aan Zee en Duin haar landelijke karakter. Dit laatste gebeurde overigens pas na 1950. Na 1950 kwam in Beverwijk ook het forensisme sterk opzetten en werd Beverwijk vooral een woonstad. De meeste mensen vinden hun werk in de IJmond, en dan met name bij de Hoogovens: meer dan 20% van de werkzame bevolking in Beverwijk heeft daar een baan (peiljaar: 1985).
(Zie afbeeldingen 2 t/m 10 en 15)

5.2 Beverwijk

De eerste vermelding van Beverwijk dateert uit 1063, toen het Agatenkirica genoemd werd. In 1267 heette het dorp Wijc. De naam Beverwij(c)k wordt vanaf 1276 gebruikt. De nederzetting ontstond daar waar een belangrijke noord-zuid verbinding het Wijkermeer naderde.
In 1298 kreeg Beverwijk van graaf Jan I stadsrechten. De nieuwe stad is echter nooit omwald geworden. De stad groeide uit tot het marktcentrum voor de omgeving, met name door haar gunstige ligging aan het water en door de bloei die Wijk aan Zee in de 14de en 15de eeuw doormaakte (zie 5.3). In de 16de eeuw ging de welvaart van Beverwijk achteruit door oorlogsgeweld. In de 17de eeuw begon een nieuwe periode van bloei. Door de goede verbinding van Beverwijk met Amsterdam via het Wijkermeer en het IJ kwam de tuinbouw sterk opzetten en werden de produkten naar Amsterdam vervoerd. Omgekeerd ontdekten gefortuneerde Amsterdamse kooplieden de schoonheid van het landschap van Kennemerland en stichtten zij vele buitenhuizen in de omgeving van Beverwijk en Velsen. In Beverwijk zijn hiervan slechts twee voorbeelden bewaard gebleven: Ackerndam en Scheybeek.
In de 18de eeuw deed het verval opnieuw zijn intrede. Het steeds verder dichtslibben van het Wijkermeer en de algehele neergang van de Republiek gingen aan Beverwijk niet voorbij en de stad ging economisch achteruit. Beverwijk werd een 'Vlek' genoemd: kleiner dan een stad, groter dan een dorp. Met de aanleg van het Noordzeekanaal tussen 1865 en 1876, de inpoldering van het Wijkermeer tussen 1870 en 1873 en de opening van de spoorlijn Haarlem-Uitgeest in 1867 bloeide de economie weer op. Dit gebeurde met name in de tuinbouw (aardbeien).
Beverwijk ligt op een strandwal die een zuidwest-noordoost oriëntatie heeft, te herkennen in de loop van de Breestraat en in de verdere opbouw van de middeleeuwse stad. Beverwijk is te beschouwen als een typische geestrandnederzetting.

De Breestraat is altijd de belangrijkste straat geweest. Zij fungeerde als marktstraat en is van oudsher al aan weerszijden met een rij bomen beplant. De Breestraat is zoals de naam al aangeeft een verbrede straat, en als zodanig te beschouwen als de oudste vorm van ruimtelijke inrichting van een jaarmarkt. Ze was via zijstraten goed te bereiken vanuit de voormalige haven, het huidige Meerplein en vanaf de doorgaande weg, de Koningstraat.
Wordt de huidige plattegrond bekeken, dan valt de zuidwest-noordoost orientatie van het oude Beverwijk nog steeds op. In wezen is ook het huidige Beverwijk nog steeds in die richting georiënteerd als men kijkt naar de loop van de belangrijkste wegen in de gemeente. Alleen de Zeestraat naar Wijk aan Zee wijkt hier duidelijk van af. In het verlengde van de Vondellaan loopt de weg met een karakteristieke halve boog door naar het station. De weg wordt daarom al sinds tijden 'Halve Maan' genoemd.
Hoewel de gemeente Beverwijk vooral na de Tweede Wereldoorlog sterk groeide, heeft er in de MIP-periode ook een flinke uitbreiding plaatsgevonden. Vanaf het derde kwart van de 19de eeuw tot de Eerste Wereldoorlog gebeurde dit op relatief bescheiden wijze ten noorden en oosten van de oude kern met gemengde woon- en bedrijfsbebouwing. In het zuidwesten ontstond vanaf 1900 een villabuurt, op de ontwikkeling waarvan de bouw van het Rode Kruisziekenhuis na de Eerste Wereldoorlog mede invloed had. Na de Eerste Wereldoorlog trad vooral een sterke uitbreiding op in westelijke richting met voornamelijk woningbouw voor middenstand. Het voormalige buurtschap Wijk aan Duin groeide toen aan de bebouwde kom van Beverwijk. Deze uitbreiding vond in navolging van de toen heersende tuinstadgedachte plaats in de vorm van een tuinwijk, met gebogen straten en relatief veel openbaar en particulier groen.
Door de toenemende handel in tuinbouwprodukten verrees er reeds voor de Tweede Wereldoorlog een veiling, die nog steeds bestaat. Tevens ontwikkelde zich industrie ter verwerking van de tuinbouwprodukten, zoals de Beverwijkse Conservenfabriek die in 1895 werd geopend (en in 1967 werd gesloten). Daarnaast kende Beverwijk al voor de MIP-periode enige nijverheid in de vorm van azijnmakerijen en touwslagerijen. In de loop van de 19de eeuw vestigden zich tevens de Kennemer Machinefabriek, een sigarenfabriek en nog enige industrie, die de lokatie nabij het Noordzeekanaal geschikt vonden. Via de Pijp en het Zijkanaal A staat de haven van Beverwijk in verbinding met het Noordzeekanaal. De haven bevond zich tot 1956 op de plaats van het huidige Meerplein. Na 1956 is er een nieuwe haven in de Pijp aangelegd.
In het westen van Beverwijk vindt er een overgang plaats van verdichte lintbebouwing naar transparante lintbebouwing om vervolgens over te gaan naar gespreide agrarische bebouwing.
Verdere gegevens omtrent de uitbreiding van de gemeente ontbreken in de voorhanden zijnde literatuur.
Na de Tweede Wereldoorlog is er veel nieuwbouw gepleegd. Dit gebeurde ten noorden en ten noordwesten van de kern. Het betreft met name de Oranjebuurt, Meerestein en Oosterwijk, waarbij vooral in de laatste wijk veel (middel)hoogbouw heeft plaatsgevonden. Deze wijk ligt gescheiden van het centrum van de stad door het sportpark Adrichem.
Er is in Beverwijk een duidelijke scheiding tussen wonen en werken waar te nemen. De bewoning vindt plaats op de hoger gelegen zandgronden ten westen van de spoorlijn en de Rijksweg 9. Alleen Oosterwijk ligt niet op de zandgronden, maar in de Wijkerbroekpolder. Het industriegebied en de meubelboulevard liggen in de polder De Buitenlanden, ten oosten van de spoorlijn en de snelweg. In de Breestraat bevinden zich al van oudsher de meeste winkels van Beverwijk.
Sinds de Tweede Wereldoorlog heeft Beverwijk haar karakter van groot agrarisch dorp verloren en is het een woonstad geworden voor met name werknemers van de Hoogovens en de overige industrie in de IJmond.
De gespreide bebouwing die tussen de kommen van Beverwijk en Wijk

aan Zee heeft gestaan is na de Tweede Wereldoorlog vrijwel geheel verdwenen in verband met de uitbreiding van het terrein van de Hoogovens. Slechts enige verspreid staande huizen langs de Zeestraat zijn blijven staan, zoals Tusschenwijk. Het buitenhuis Rooswijk (pré-MIP) is in de Tweede Wereldoorlog afgebrand en het Melkhuis, een uitspanning in de duinen, is verdwenen. Tevens heeft de oprukkende bebouwing van Beverwijk veel verspreide en lintbebouwing opgeslokt.
Het Hoogoventerrein wordt tegenwoordig doorsneden door een groenstrook, niet behorend tot het terrein van de Hoogovens, waarover de Zeestraat loopt. De bossen zijn na de Tweede Wereldoorlog aangelegd.

5.3 Wijk aan Zee

Er bestaan over Wijk aan Zee geen gegevens van vóór de 14de eeuw, maar verondersteld wordt dat er reeds in de eeuwen daarvoor bewoning heeft plaatsgevonden. Het dorp ontstond in een duinkom achter een hoog duin bij een beek (de Rel), die naar zee stroomde. Economische bloei van Wijk aan Zee vond plaats van de 14de tot aan het eind van de 15de eeuw, toen het dorp een levendige handel op Engeland dreef. Beverwijk heeft hiervan meegeprofiteerd (zie 5.2). Aan het eind van de 15de eeuw zette echter de neergang in. Wijk aan Zee werd geteisterd door oorlogsgeweld en plunderingen en heeft zich daar nooit meer van kunnen herstellen. Dit werd mede veroorzaakt door de ontwikkeling van de scheepvaart, die meer en meer havens vereiste; iets dat in Wijk aan Zee ontbrak. Het dorp ging zich toeleggen op de visvangst en de schelpwinning. In de Franse tijd (eind 18de/begin 19de eeuw) ging de visserij vrijwel teniet. In 1860 werd de laatste boot uit de vaart genomen.
In de tweede helft van de 19de eeuw kwam in Wijk aan Zee het badleven op. In 1881 werd het Badhotel geopend (circa 1980 gesloopt) en trok men de Zwaanstraat door tot het strand. Dit Badhotel werd gebouwd door de Duitse ondernemer W. Tappenbeck, die ook het initiatief nam tot de oprichting van de tramlijn Beverwijk-Wijk aan Zee (de Maatschappij tot Exploitatie van het Noordzeebad Wijk aan Zee). Wijk aan Zee zou in die jaren moeten uitgroeien van een vergeten dorp tot een badplaats met allure. Zijn initiatief bleek te groots opgezet en reeds na tien jaar werd de stoomtram vervangen door een paardentram (zie 4.4). Wijk aan Zee ontwikkelde zich wel tot een badplaats, maar zonder de grandeur zoals men zich die aan het eind van de 19de eeuw had voorgesteld. Tot aan de Tweede Wereldoorlog is er wel uitbreiding van de bebouwing geweest, die direct te maken had met de ontwikkeling van Wijk aan Zee tot badplaats. Het ging hier met name om villabouw en groei van de horeca. Tegenwoordig is Wijk aan Zee nog steeds een badplaats met hotels en campings en is de recreatieve functie een belangrijke bron van inkomsten. Aan het einde van de 19de eeuw werd in de duinen dichtbij zee een kinderziekenhuis gebouwd. Kort na 1900 kwam hier een (Joods) kinderkoloniehuis bij. Tegen 1930 werd het sanatorium Heliomare gesticht, thans fungerend als revalidatiecentrum. Deze ontwikkeling past in een algemene ontwikkeling van gezondheidsfuncties die op meerdere locaties in het Noordhollandse duingebied plaatsvond.
Opvallend in de ruimtelijke structuur van Wijk aan Zee is de Dorpsweide die langs de Zeestraat naar Beverwijk ligt. Dit is een groot ovaalvormig weiland, dat in zijn geheel omringd is door woonhuizen. Waarschijnlijk is dit een restant van de gemene weide van het dorp uit vroeger eeuwen. Tegenwoordig is het nog steeds in gebruik als weiland, maar in tijden van grote drukte is het tevens een parkeerplaats voor badgasten.
De bebouwing van het oudste deel van het dorp ligt binnen de besloten structuur van een duinkom. De uitbreiding van de bebouwing in oostelijke richting langs de Zeestraat naar Beverwijk (tot de Tweede Wereldoorlog) en noordoostelijke richting (na 1945) heeft zich lintvormig voorgedaan. Met de uitbreiding van na 1945 is in dit deel een nieuw stratenpatroon tot stand gekomen.

5.4 Buitengebied

Met de aanleg van het Noordzeekanaal en het droogmaken van het Wijkermeer is er in het gebied ten oosten van Beverwijk veel veranderd. Voor de drooglegging had de Aagtendijk nog haar primaire functie en waren De Buitenlanden onbedijkt. Na 1873 is er veel grond toegevoegd aan het oppervlak van de gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin. Het betekende onder andere een uitbreiding van het agrarisch oppervlak van de gemeenten en er werden nieuwe bedrijven gesticht en boerderijen gebouwd.
Sinds die tijd zijn de in Wijkermeerpolder ook drie forten en een Liniewal aangelegd, alle onderdeel van de Stelling van Amsterdam, een structuur die de gemeentegrenzen overschrijdt. Verder is er weinig veranderd gedurende de MIP-periode. In De Buitenlanden heeft de industrie zich, met name na de Tweede Wereldoorlog, sterk uitgebreid. In de Wijkerbroekpolder heeft na 1945 woningbouw plaatsgevonden (de wijk Oosterwijk) en is het sportpark Adrichem aangelegd.
In de Wijkerbroekpolder en De Buitenlanden zijn een spoorlijn (1867) en de Rijksweg 9 (1956) aangelegd. De geprojecteerde Wijkertunnel en de bijbehorende Rijksweg 22 zullen door de Wijkermeerpolder en de Wijkerbroekpolder lopen.

6. Bebouwingskarakteristiek

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste onderdelen van de bebouwing op het grondgebied van de huidige gemeente Beverwijk uit de periode 1850-1940 kort gekarakteriseerd.
Indien bekend worden namen van architecten vermeld.

Openbare en bestuursgebouwen
Het voormalige raadhuis van Wijk aan Zee en Duin werd in 1908 gebouwd naar ontwerp van J. London, dezelfde architect die vier jaar daarvoor in dezelfde classicistische trant het raadhuis in Halfweg bouwde. Het voormalige raadhuis van Wijk aan Zee en Duin, een symmetrisch opgezet rechthoekig volume ter hoogte van één bouwlaag onder schilddak, staat in een markante stedebouwkundige situering aan het Westerhoutplein.

Kerken
Tijdens de MIP-periode werden er drie rooms-katholieke en vier protestantse kerken gebouwd. In 1914 verrees aan de Arendsweg, in het uiterste westen van de toenmalige gemeente Beverwijk, de Onze Lieve Vrouw van Goede Raad naar ontwerp van A.J. Kropholler. Dit vroegste voorbeeld van kerkarchitectuur in het oeuvre van de architect werd in 1927 naar zijn ontwerp vergroot. Ten oosten van de Breestraat werd in 1924 het centralistische kerkgebouw van St. Agatha gebouwd.
Dit ontwerp van J.Th.J. Cuypers vormt een bepalend onderdeel van de oude kern van Beverwijk. De derde katholieke kerk is de St. Odulphus in Wijk aan Zee, een eenvoudige zaalkerk uit 1891 naar ontwerp van L. Robbers.
Van de vier protestantse kerken staan er twee te Beverwijk, de derde staat in Wijk aan Zee. In Beverwijk zijn het de Doopsgezinde kerk aan de Meerstraat, de Gereformeerde kerk aan het Moensplein en de kerk voor Vrijzinnig Hervormden aan de Prinsesselaan. De zaalkerk aan de Meerstraat verrees in 1912 naar ontwerp van de architecten B.H. en H. Koolhaas. Het gebouw stond tot 1956 aan de haven van Beverwijk (4.2). De kruiskerk aan het Moensplein werd in 1930 gebouwd naar ontwerp van H.W.J. Meyran sr. De kleine zaalkerk aan de Prinsesselaan ontstond in 1927 naar ontwerp van J. van der Zwiers. Aan de Julianaweg in Wijk aan Zee staat een, thans als opnamestudio in gebruik zijnde, voormalige Gereformeerde kerk. Deze kleine zaalkerk werd omstreeks 1930 gebouwd naar ontwerp van een nochtans onbekend architect.

Scholen
Een monumentaal object wordt gevormd door de voormalige bisschoppelijke kweekschool aan de Baanstraat te Beverwijk.
Het symmetrische bouwwerk, met twee hoekpaviljoens en centrale klokketoren op de aansluiting van hoofdgebouw en kapel, werd in 1906 gebouwd in de stijl van de Hollandse neo-renaissance. In het vierde kwart van de 20ste eeuw werd het geheel verbouwd tot appartementencomplex.
In 1927 bouwde Kropholler naast zijn kerk aan de Arendsweg een complex dat bestond uit een katholieke jongens- en meisjesschool.
De architectuur werd in dezelfde Delftse School-architectuur als de kerk opgetrokken. Na 1975 werd het scholencomplex verbouwd tot woongeenheden voor bejaarden.

Woningbouw
De ruimtelijke ontwikkelingen die vanaf het vierde kwart van de 19de eeuw weer van betekenis werden, resulteerden vooral in de bouw van woningen. Voor welgestelden werd aanvankelijk incidenteel gebouwd langs de uitvalswegen, maar vanaf circa 1900 was er sprake van een bescheiden ontwikkeling van villa's en herenhuizen ten zuidwesten van

de oude kern van Beverwijk. Op nog kleinere schaal gebeurde ditzelfde tegen de duinrug aan de westzijde van Wijk aan Zee. Zwaartepunten in de bouw van duurdere woningen deden zich voor tussen 1900 en 1915 en tussen 1920 en 1930. In de eerstgenoemde periode werd de stijl in de villabouw onder meer geïnspireerd door de informele Engelse landhuisstijl wat onder meer resulteerde in een vrij grondplan, een gevarieerde behandeling van opstand, kappen en vensters en in de toepassing van vakwerk in de geveltoppen. Een heroriëntatie op het 17de- en 18de-eeuwse baksteenclassicisme leidde daarnaast tot een meer formeel type, bestaande uit een rechthoekig, vaak in schoon metselwerk opgetrokken hoofdvolume onder schilddak. Van deze variant, waarvan ook het eerder genoemde raadhuis aan het Westerhoutplein een representant is, is villa "Uytwijck" aan de Prins Bernhardlaan één van de weinige Beverwijkse voorbeelden.
Tussen 1920 en 1940 verscheen een informeel boerderij-achtig type, ontstaan uit een oriëntatie op de inheemse (Gooise) landelijk bouwkunst, waarmee het "landhuis" als type werd geïntroduceerd. Dit landhuis, dat ook klein van formaat kan zijn, wordt vooral gekenmerkt door een golvende rieten kap met een onregelmatige kapvoethoogte en met glooiende killen boven de dakkapellen. Dergelijke woningen verrezen met name aan de Vondellaan in de nabijheid van het Rode Kruisziekenhuis.
Het grootste deel van de Beverwijkse **middenstandswoningen** uit de MIP-periode werd gebouwd tussen 1920 en 1940 aan de westzijde van de oude kern in een min of meer tuinwijkachtige context. De woningen werden meestal complexmatig gebouwd in een half open straatwand en in een hoogte van twee bouwlagen met kap. De merendeels strakke architectuur van deze woningen kenmerkt zich door de toepassing van schoon metselwerk, erkers en andere grote vensterpartijen die in hout of staal zijn uitgevoerd. Deze bouwtrant wordt in het MIP aangeduid met de term Interbellum-architectuur.
Ten noorden van de oude kern werden zowel voor als na de Eerste Wereldoorlog complexmatige **arbeiderswoningen** gebouwd in een bouwhoogte van één laag met kap of twee lagen zonder kap. Een groot volkswoningbouwcomplex uit de MIP-periode is het in de trant van de Amsterdamse School gebouwde St. Aagtendorp aan Boeweg en Romerkerkweg. Dit kort na de Eerste Wereldoorlog gebouwde complex kenmerkt zich door een gesloten ring van twee bouwlagen waarbinnen zich lager bouwblokken in een tuinwijkachtige context bevinden. Het binnenterrein wordt bereikt via poortachtige doorgangen. Een onlangs voltooide algehele renovatie bracht een sterke wijziging van het oorspronkelijke karakter met zich mee.

Winkels en horeca
Opmerkelijke winkelpanden uit de MIP-periode zijn een voormalige bakkerij aan de Breestraat en een drogisterij aan de Koningstraat. Beide vroeg 20ste-eeuwse panden hebben een trapgevel en werden gebouwd met gebruikmaking van historiserende elementen die bij de bakkerij verwijzen naar de middeleeuwen en bij de drogist naar de vroege 17de eeuw.
Uit de dertiger jaren van de 20ste eeuw dateert een voor die tijd relatief grootschalig warenhuis aan de Breestraat. Het horizontale volume wordt op een der hoeken beëindigd met een verticaal element. Na 1970 bracht een verandering van de onderpui een sterke wijziging van het oorspronkelijke karakter met zich mee.
Kenmerkend voor de functie van badplaats was het grootschalige laat 19de-eeuwse badhotel dat tot circa 1975 midden in het dorp Wijk aan Zee stond. Minder specifiek voor de badplaats, maar wel authentiek is een niet meer gebruikt doch gaaf bewaard gebleven café met veranda aan het dorpsplein (Voorstraat).

Medisch-sociale functies
Medisch-sociale functies worden aangetroffen in Wijk aan Zee en staan in verband met de functie van kuuroord die in de MIP-periode opkwam. Ten noorden van het dorp liggen drie objecten waarvan alleen het in 1929 gebouwde Heliomare nog voor medische doeleinden wordt gebruikt. Het vroeg 20ste-eeuwse pand met de oorspronkelijke naam: "Joodsche Zee en Boschkolonies Wijk aan Zee" kreeg na de Tweede Wereldoorlog een woonfunctie en het laat 19de-eeuwse Emmakinderziekenhuis werd na 1945 geheel verbouwd en fungeert thans als kraakpand. Het royale Heliomare werd gebouwd als rooms-katholiek sanatorium en kreeg in de decennia na 1945 de functie van revalidatiecentrum waarna diverse uitbreidingen volgden.
In het dorp staat het grootschalige pand Maris Stella. Het is een sober bakstenen pand in symmetrische opzet, dat rond 1925 werd gebouwd als rooms-katholiek kinderkoloniehuis. Het pand, waarvan de ingangspartij na 1970 ingrijpend werd gewijzigd, fungeert als opvangcentrum.
Het Rode Kruisziekenhuis, dat rond 1920 in het zuidwesten van Beverwijk werd gebouwd werd rond 1965 door het huidige ziekenhuis vervangen.

Agrarische bebouwing
In het oostelijk poldergebied staan enige boerderijen van het kop-romp-type en wat kleinere boerderijen die niet tot een bepaald type kunnen worden gerekend.
Nabij de kern van Beverwijk staat aan het begin van de Alkmaarseweg een laat 19de-eeuwse boerderij die sindsdien geheel in de bebouwde kom van Beverwijk is opgenomen. De boerderij bestaat uit een combinatie van een woonhuis en een stolpschuur en vormt een opvallend agrarisch restant aan het begin van deze uitvalsweg.
In het (na WO II geïndustrialiseerde) duingebied ten oosten van Wijk aan Zee staan nog twee grote voormalige bollenschuren, daterende uit respectievelijk 1913 en circa 1930. Het zijn beide rechthoekige volumen ter hoogte van twee bouwlagen met kap. In dit gebied staat voorts een voormalige duinboerderij, waarvan het woonhuis uit 1908 een sobere trapgevel heeft.
In het tuinbouwgebied in het zanderijenlandschap tussen Wijk aan Zee en Beverwijk heeft al vóór 1940 glastuinbouw plaatsgevonden. Hiervan zijn geen voorbeelden bewaard gebleven.

Niet-agrarische bedrijfsbebouwing
Een opmerkelijk pand is de voormalige marechausseekazerne aan de Groenelaan. Het symmetrisch opgezette pand werd rond 1910 in een sobere baksteenarchitectuur opgetrokken. Het pand heeft een risalerende en hogere middenpartij en bevat aan de voorzijde nog een landswapen, aan de achterzijde stalruimte en in de kelder cellen.

Krijgsbouwkunst
In het oostelijk poldergebied staan twee forten en een aantal waterstaatkundige objecten die tezamen met de ten dele verbindende Liniewal behoren tot de voormalige Stelling van Amsterdam, zoals beschreven in 4.5 en 7.
Deels door duinzand aan het oog ontrokken staan in de duinen rond Wijk aan Zee nog diverse voormalige objecten van permanente verdedigingsbouw die tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitse bezetter als onderdeel van de Atlantikwall werden gebouwd. Een opvallend object is het achthoekige waarnemingspunt op de duinrug tussen Wijk aan Zee en het strand.

7. Stedebouwkundige typologie

De stedebouwkundige typologie richt zich op de ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente Beverwijk tussen 1850 en 1940. Deze ontwikkelingen zijn steeds van niet-stedelijk karakter. De gebruikte terminologie en arcering is merendeels gebaseerd op de publicatie: *Stedebouwkundige ontwikkelingen (1850-1940)*, Zeist 1987, pp. 54-74.

Algemeen: In het als zodanig gearceerde gebied staat zowel individuele als complexmatige bebouwing die gedurende de MIP-periode binnen een bestaand en direct daarvan afgeleid patroon van wegen en straten werd opgetrokken. Tot deze algemene categorie behoort het grootste deel van de uitbreidingen van de oude kern Beverwijk. Hiertoe behoort ook de uitbreiding die in het Interbellum op grondgebied van het voormalige Wijk aan duin tot stand kwam en die werd beïnvloed door de tuinstad-gedachte. Het wegenpatroon vertoont echter nauwelijks bijzondere vorm-kenmerken. Het onderbrengen van deze uitbreiding in de MIP-categorie tuinwijkachtige ontwikkelingen is derhalve achterwege gelaten.

Villagebied: Het betreft hier globaal het gebied ten zuiden van de Zeestraat in Beverwijk op de ontwikkeling waarvan de vestiging van het ziekenhuis kort na 1900 mede invloed heeft gehad. Er is hier sprake van royale behuizingen voor welgestelden en middenstand op ruime groene kavels binnen een gebogen stratenplan.

Medisch-sociaal gebied: Het gaat hier om de voormalige Joodse zee- en boskolonie en het voormalige sanatorium Heliomare die tezamen met het na 1945 verbouwde kinderziekenhuis in een nog herkenbare relatie staan met het omringende duingebied. De objecten liggen op geringe afstand van elkaar. Alleen Heliomare vervult als revalidatiecentrum nog een medisch-sociale functie. De beide andere gebouwen hebben thans een woonfunctie.

Militaire functies: Het gearceerde gebied beslaat de liniewal door het oostelijk poldergebied met het bijbehorende Fort Sint Aagtendijk en het meer westwaarts gelegen Fort bij Velsen. Deze merendeels gaaf bewaarde structuur maakt deel uit van de voormalige Stelling van Amsterdam, "de kringstelling van permanente verdedigingsbouw rond de hoofdstad, die tevens gold als Nationaal Reduit en werd aangelegd tussen 1880 en 1920 door het departement van Oorlog" (Stelling van Amsterdam. Noordwest tot West, p.197).

(Zie afbeelding 16)

Verantwoording inventarisatie

Binnen de grenzen van de gemeente Beverwijk zijn 69 objecten geïnventariseerd die tenminste voldoen aan één van de volgende (niet-hiërarchisch geordende) criteria:

1. van belang vanwege de architectonische vormgeving;
2. van belang vanwege de situering;
3. van belang vanwege de oorspronkelijke functie;
4. van belang binnen het oeuvre van een bepaalde architect;
5. van belang voor de lokale geschiedenis;
6. van belang als voorbeeld van krijgsbouwkunst.

De **architectonische vormgeving**, waarbij is gekeken naar proportionering en detaillering, is een architectuurhistorische waarde die in de eerste plaats wordt bepaald door de esthetische kwaliteiten van het ontwerp.
De **situering** betreft de ligging van het object in het stads- of dorpsbeeld.
Vanwege de oorspronkelijke functie zijn gave bestuursgebouwen, kerken, scholen en andere vormen van architectuur met cultuur-historische waarde geïnventariseerd. Er is in oorsprong geen sprake van een algehele woonbestemming.
Met het oog op architectuur-historisch onderzoek is het van belang een landelijk overzicht van het oeuvre van architecten te hebben. Mede om die reden zijn de kerken van A.J. Kropholler en J.Th.J. Cuypers alsmede het raadhuis van J. London geïnventariseerd.
Van belang voor de **lokale geschiedenis** zijn gebouwen met cultuur-historische waarde in het licht van de geschiedenis van Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin. Hierbij kan worden gedacht aan karakteristieke architectuur door lokale architecten en aan objecten die direct verwijzen naar de lokale geschiedenis zoals de herdenkingszitbank naast de Hervormde Kerk in Beverwijk.
Van belang als voorbeeld van **krijgsbouwkunst** zijn de onderdelen van de historische militaire infrastructuren van de Stelling van Amsterdam en de Atlantikwall.

De MIP-inventarisatie onderscheidt objecten, complexen en gebieden met bijzondere waarden. Voor Beverwijk kon worden volstaan met object-inventarisatie. De MIP-methodiek kan worden nagelezen in de twee RDMZ-publicaties:
Handleiding inventarisatie jongere bouwkunst en stedebouw en Stedebouwkundige ontwikkelingen zoals vermeld in de lijst van geraadpleegde werken.

De geïnventariseerde objecten zijn per MIP-deelgebied (Beverwijk, Wijk aan Zee, buitengebied) alfabetisch op straatnaam geordend.

Geraadpleegde werken

Aa, A.J. van der, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, Gorinchem 1839-1851

Barends, S. et al., *Het Nederlandse Landschap, een historisch geografische benadering*, Utrecht 1986

De cultuur-historische betekenis van forten, studiebericht nr. 17 P.P.D. van Noord-Holland 1986

Directie Algemene Dienst van de Rijkswaterstaat, *Beschrijving van de provincie Noord-Holland behorende bij de waterstaatskaart*, Den Haag 1951

Don, P., *Kunstreisboek Noord-Holland*, Houten/Zeist 1987

Dijksterhuis, R., *Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland*, z. pl. 1984

De bodem van Noord-Holland, Stiboka 1974

Engel et al., *Stoomtrams van Wadden tot IJ*, Rotterdam 1973

Kerken in Noord-Holland, Provinciaal bestuur van Noord-Holland, Haarlem 1991 (samenstelling J.J.W. Goudeau).

Kolk, A. van der, *Geografische scriptie van de gemeente Beverwijk*, scriptie Vrije Universiteit Amsterdam, Vakgroep Sociale Geografie 1969

Kooiman, D., *De zeeweringen en waterschappen van Noord-Holland*, Alphen aan den Rijn 1936

Korte sociografische beschrijving van de gemeente Beverwijk, P.P.D. 1985

Landschapsonderzoek Noord-Holland, regio E, Noord-Kennemerland, uitgevoerd door buro Maas te Zeist in opdracht van Dienst Ruimte & Groen (voorheen P.P.D.) van de provincie Noord-Holland, 1986

Lingen, J. van, *Beverwijk*, Amsterdam 1924

Monumenten Inventarisatie Project (MIP), *Handleiding jongere bouwkunst en stedebouw (1850-1940)*, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1987.

Rolf, R., *Bunkers in Nederland*, Den Helder, 1982

De Rooy van Zuydewijn, N., *Monumentenreisboek van Nederland, deel Noord en Zuid-Holland*, Den Haag 1990

Saal, et al., *De stelling van Amsterdam 1880-1920*, Beetsterzwaag 1988
Scholtens, H. J. J., De opkomst van de warmoezerijen rondom Beverwijk, Amstelodanum, jrg. 29, 1942, pag. 49-52.

Scholtens, H. J. J., *Uit het verleden van midden-Kennemerland*, 's-Gravenhage 1947.

Stedebouwkundige ontwikkelingen 1850-1940, Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1987.

Steegh, A., *Monumentenatlas van Nederland,* Zutphen 1985.

Stelling van Amsterdam. Noordwest tot West. Gemeenten Wijdewormer (v.m. Jisp) (5), Wijdewormer (v.m. Wormer) (6), Uitgeest (7), Zaanstad (8), Heemskerk (9), Beverwijk (10), Velsen (11). Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Haarlem juli 1991 (samenstelling J.J.W. Goudeau).

Thurkow, A. J., De droogmaking van het Wijkermeer in een negentiende-eeuws perspectief, *Geplaatst in de tijd, Liber amicorum (...),* Amsterdam Vrije Universiteit 1984.

Venetien, J. van, *Hart van Kennemerland,* Wormerveer 1968

Het veranderend gezicht van Noord-Holland, beelden van dorpen en steden, water en land uit de provinciale atlas, Amsterdam 1976

Vries, G. de, *De zeeweringen en waterschappen van Noord-Holland,* Haarlem 1864.

Wandelingen om Wijk aan Zee, Wijk aan Zee 1916.

Tabel bevolkingsgegevens

De hieronder volgende inwoners-aantallen van de gemeente Beverwijk, en tot 1936 Wijk aan Zee en Duin, zijn ontleend aan de Databank van de vakgroep Sociale Geografie van de Universiteit van Amsterdam.

jaartal	Beverwijk		Wijk aan Zee en Duin
1851	2.570		750
1860	2.842		911
1870	3.203		1.203
1880	3.673		1.492
1890	4.205		1.899
1900	5.487		2.242
1910	6.682		2.962
1920	7.721		3.901
1930	9.961		6.306
1940	22.109		-
1950	28.000	(circa)	-
1992	35.165	(per 31-12-1991)	-

In 1936 zijn de gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin samengevoegd.

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland: ingetekend op kaart Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland 1984, volgens de gemeentelijke indeling per 14-03-1988.

2. Gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin 1858; Militaire topografische kaart 1:50000, nrs. 19 (Alkmaar) en 25 (Amsterdam).

3. Gemeente Beverwijk 1869; Kuyper, J., Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869, Groningen 1984.

4. Gemeente Wijk aan Zee en Duin 1869, Kuyper, J., Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869, Groningen 1984.

5. Gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin circa 1900: Topografische kaarten 1:25000 nummers 309,310, verkend in 1876, herzien in 1892 en gedeeltelijk herzien in 1903 en 1906 (310).

6. Gemeente Beverwijk in 1943; Amerikaanse stafkaart, AMS M831, sheet 348 IJmuiden, herzien tot 1942, uitgave 1943.

7. Gemeente Beverwijk in 1946; Topografische kaart, nrs. 19C en 25A, verkend in 1939, gedeeltelijk herzien in 146, uitgave 1946.

8. Gemeente Beverwijk circa 1980: Topografische kaart 1:50000.

9. MIP-deelgebieden, ingetekend door auteur op basis afbeelding 8.

10. Ontwikkeling bebouwing vanaf 1850; ingetekend tegen achtergrond afbeelding 8.

11. Bodemgesteldheid Beverwijk, tekening auteur, 1991.

12. Wateren in Beverwijk, tekening auteur, 1991.

13. Infrastructuur in Beverwijk, tekening auteur, 1991.

14. Grondgebruik circa 1900; Venetien, J. van, Hart van Kennemerland, 1968.

15. Stedebouwkundige typologie: ingetekend door auteur op basis afbeelding 8.

16. Stadsplattegrond Beverwijk (centrum) en Wijk aan Zee; Rijnland, 8^{e} druk.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

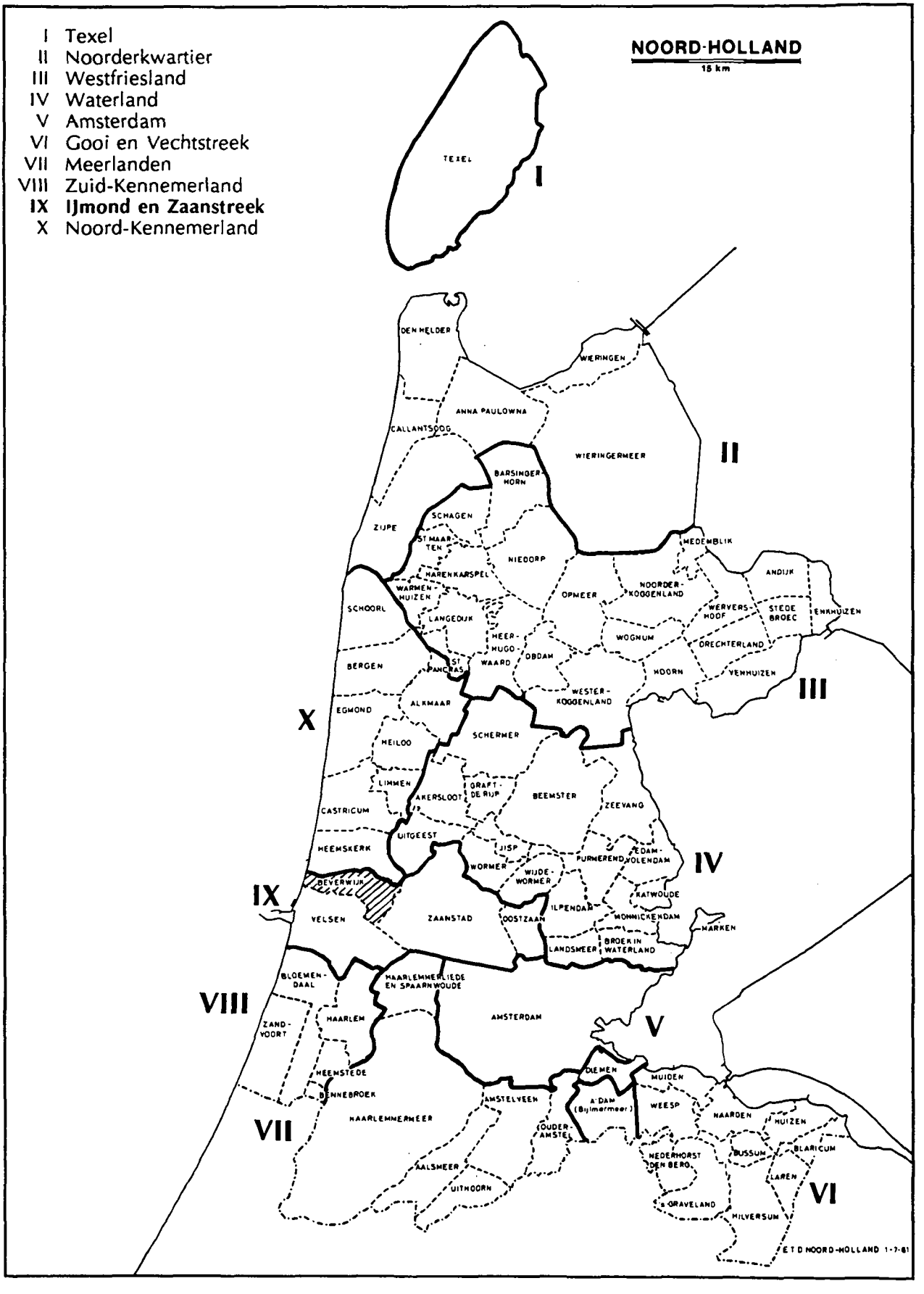

2. Gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en duin 1858

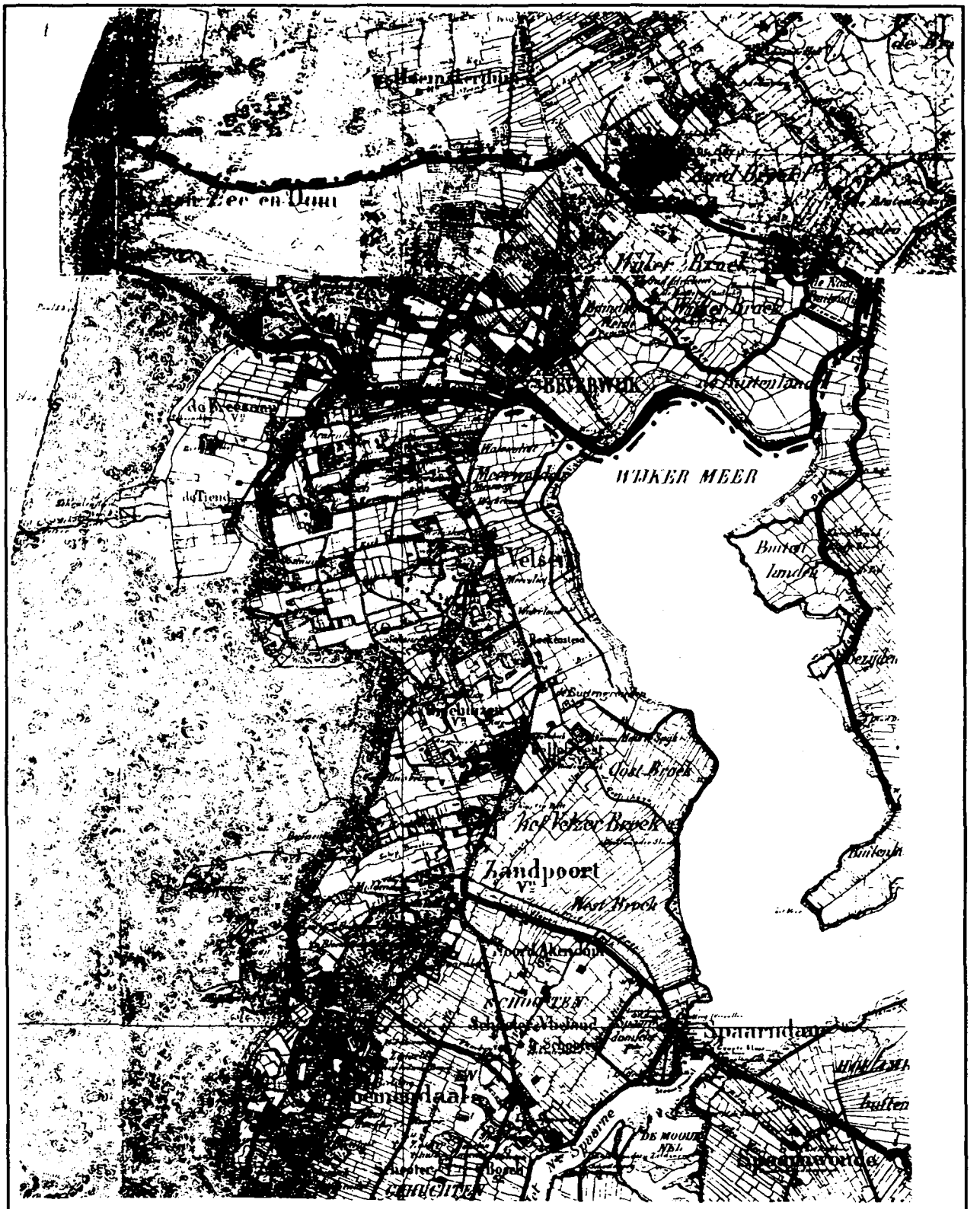

3. Gemeente Beverwijk 1869

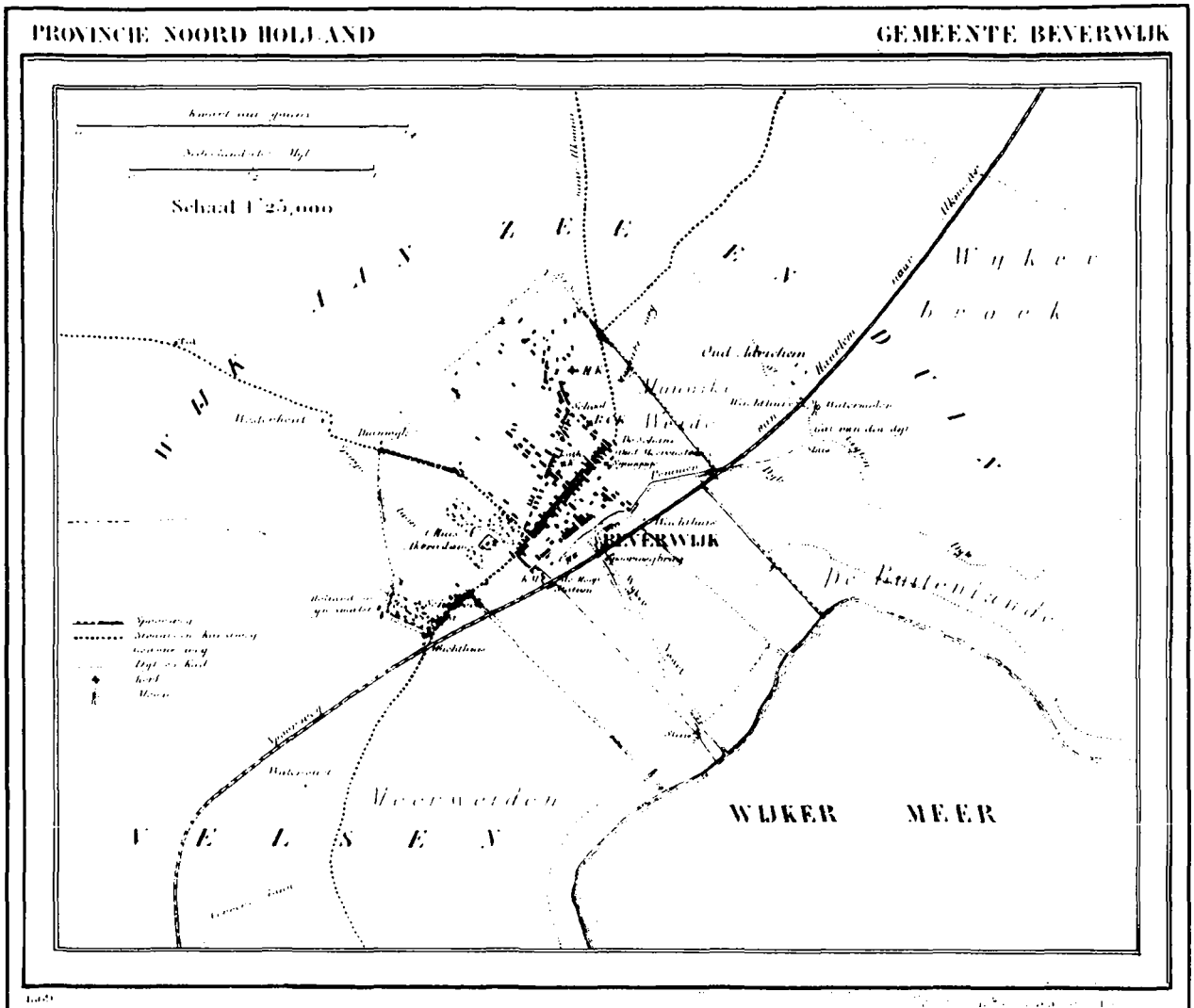

200 Huizen 3230 Inwoners

4. Gemeente Wijk aan Zee en Duin 1869

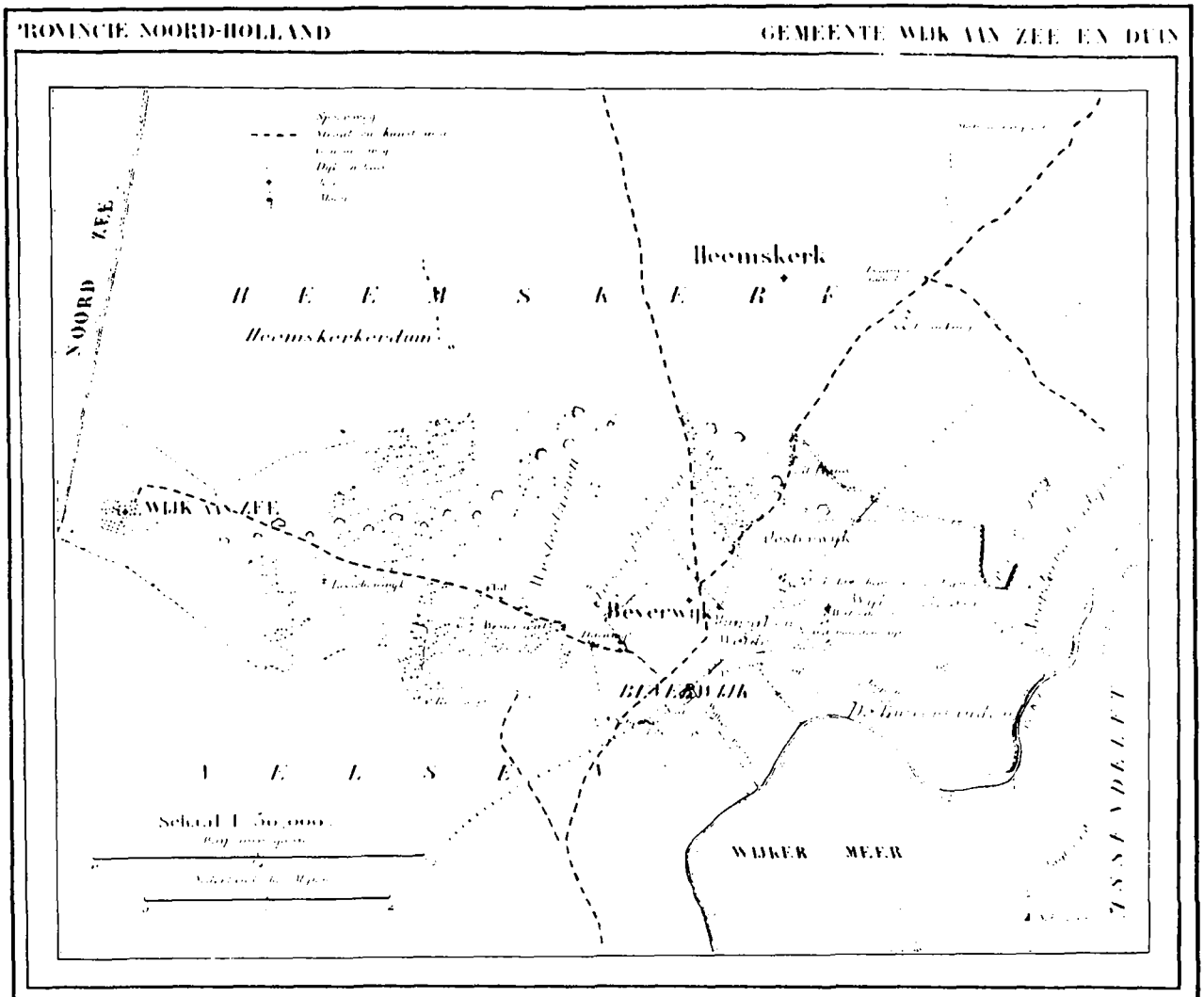

1366 Bunders 1907 Inwoners

5. Gemeenten Beverwijk en Wijk aan Zee en Duin circa 1900

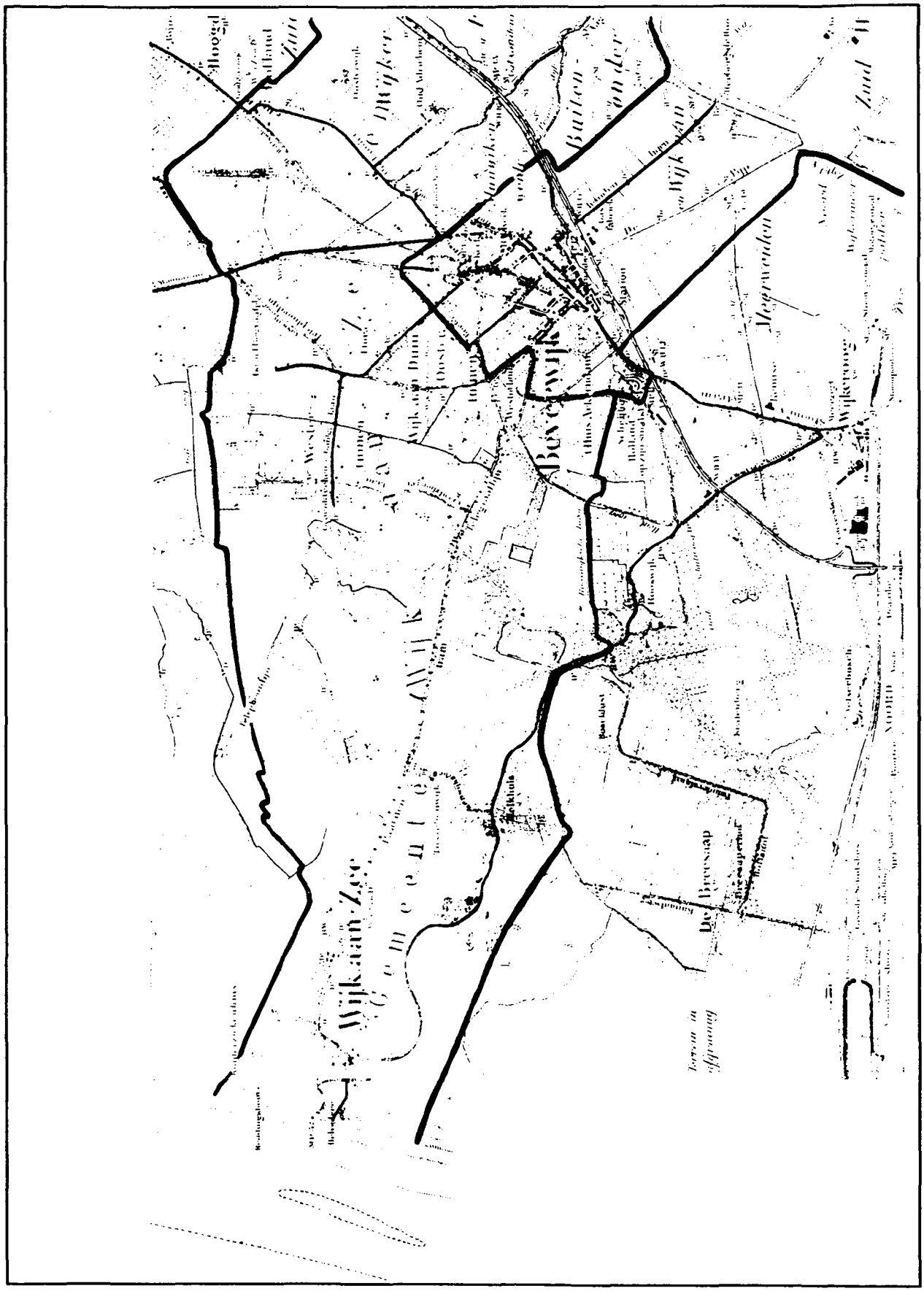

6. Gemeente Beverwijk in 1943

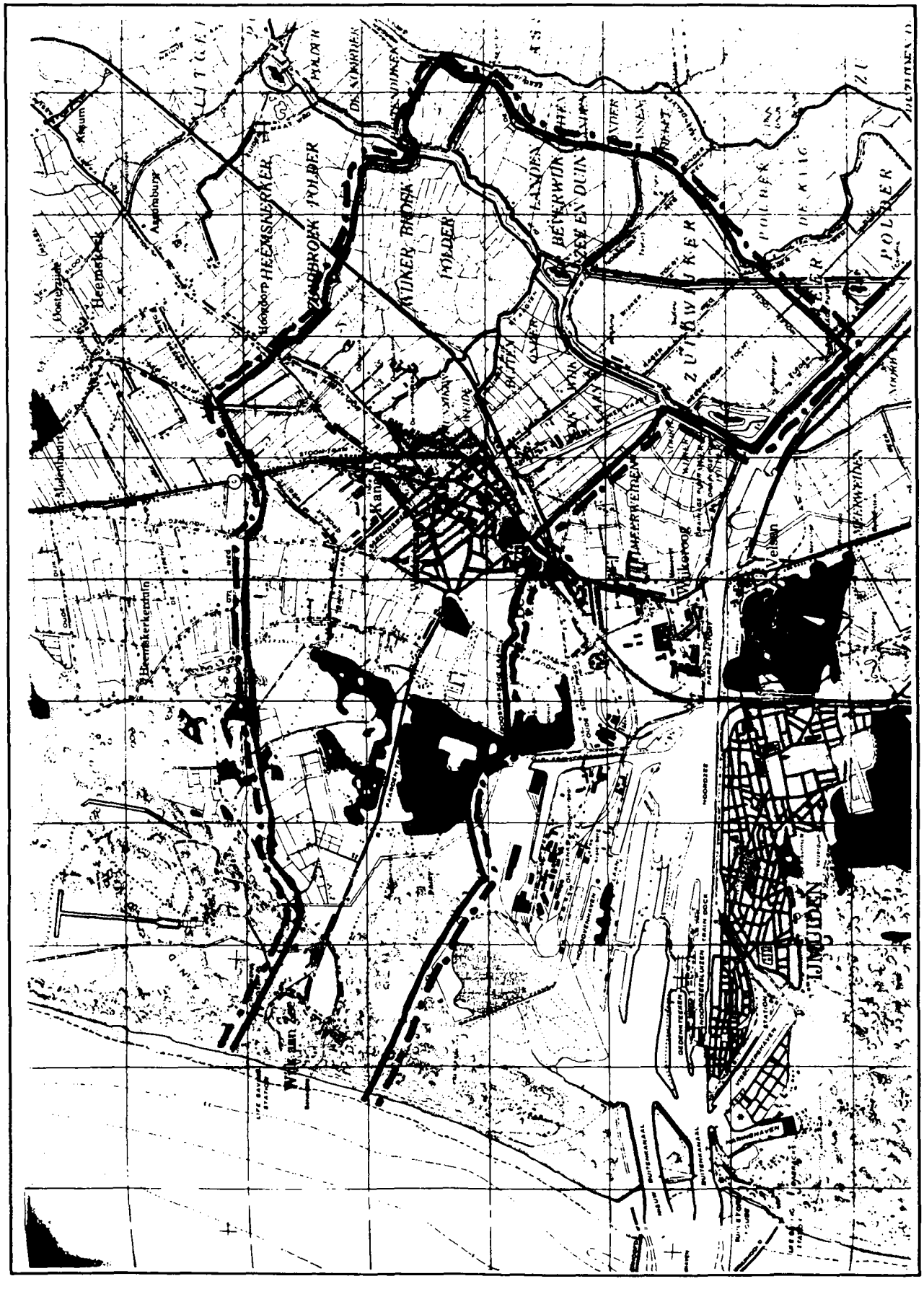

7. Gemeente Beverwijk in 1946

8. Gemeente Beverwijk circa 1980

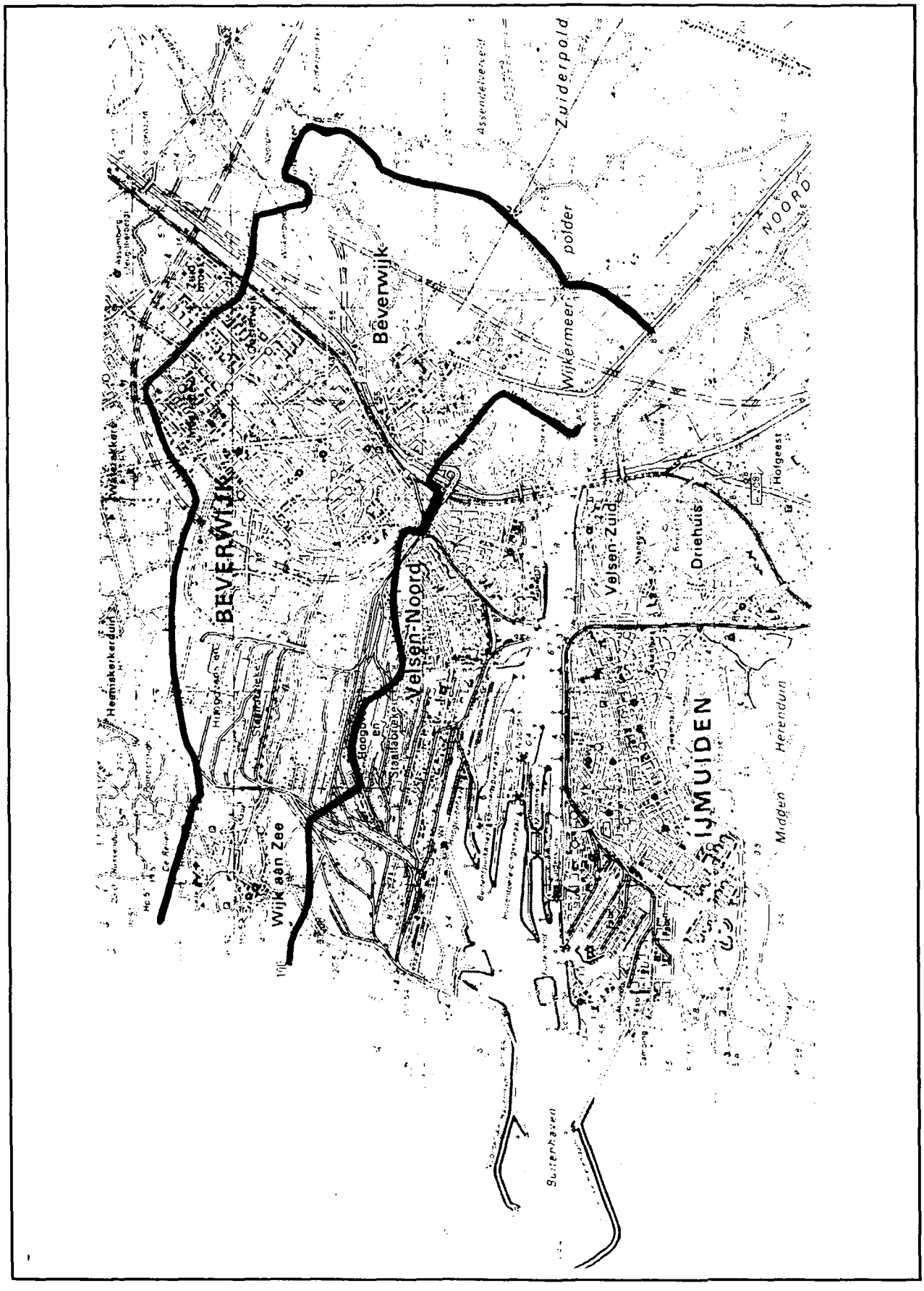

9. MIP-deelgebieden

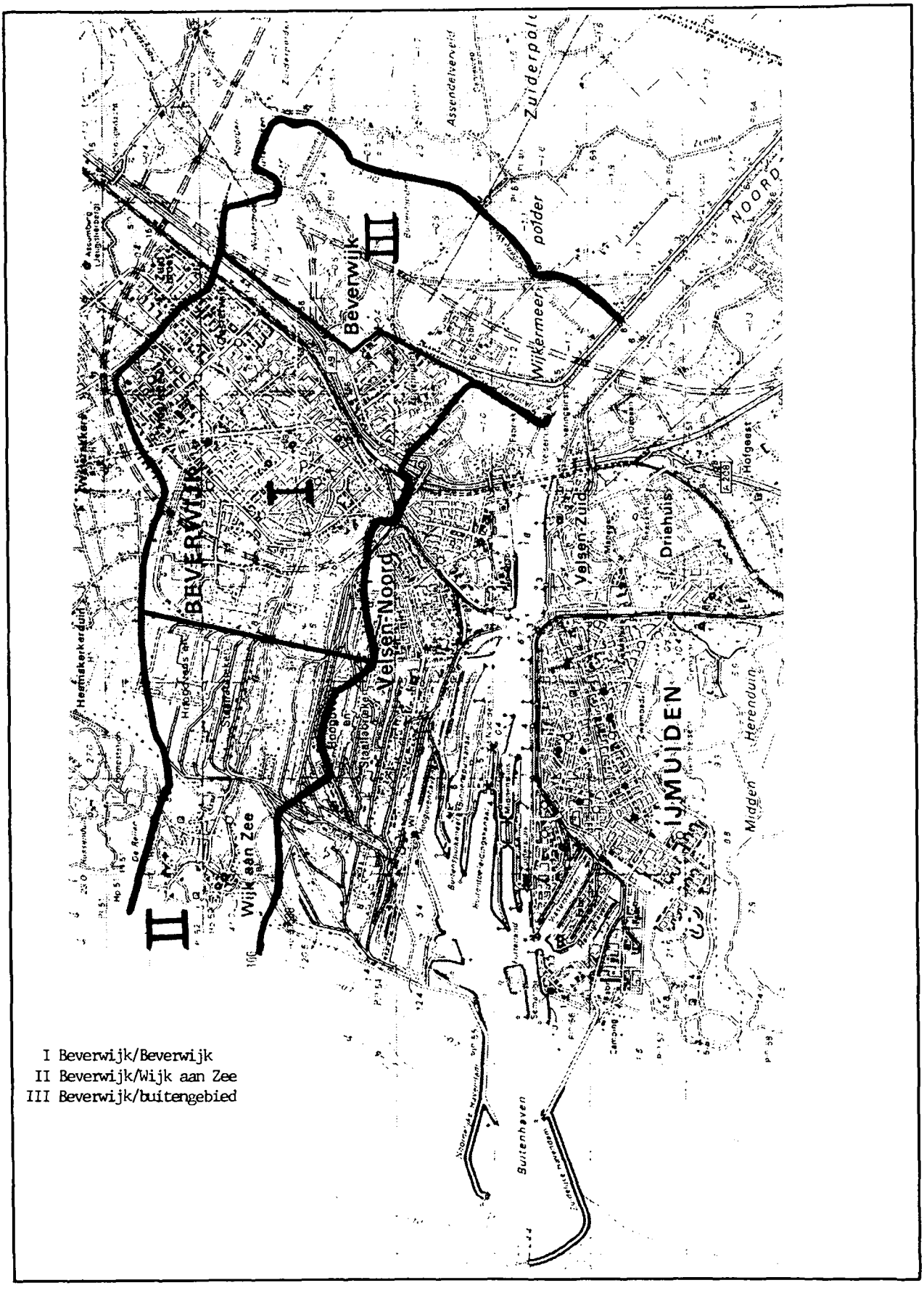
I
II
III
BEVERWIJK
Beverwijk
Wijk aan Zee
Velsen-Noord
Velsen-Zuid
Driehuis
IJMUIDEN
Buitenhaven
Wijkermeerpolder
Zuiderpolder
Assendelverveld
Midden Herenduin
Hoogovens
Hoogovenkanaal
Staalstraat
Hoogovenweg
Hoogovenplein
Hoogovenpad
Hoogovenlaan
Hoogovenbaan
Hoogovenbrug
Hoogovenpoort
Hoogovenstraat
Hoogovenkade
Hoogovenhaven
Hoogovenbuurt
Hoogovenbuurtweg
Hoogovenbuurtpad
Hoogovenbuurtlaan
Hoogovenbuurtbaan
Hoogovenbuurtbrug
Hoogovenbuurtpoort
Hoogovenbuurtstraat
Hoogovenbuurtkade
Hoogovenbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurthaven
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurt
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtweg
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpad
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtlaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbaan
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbrug
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtpoort
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtstraat
Hoogovenbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtbuurtkade
Hoogovenbuurt

10. Ontwikkeling bebouwing vanaf 1850

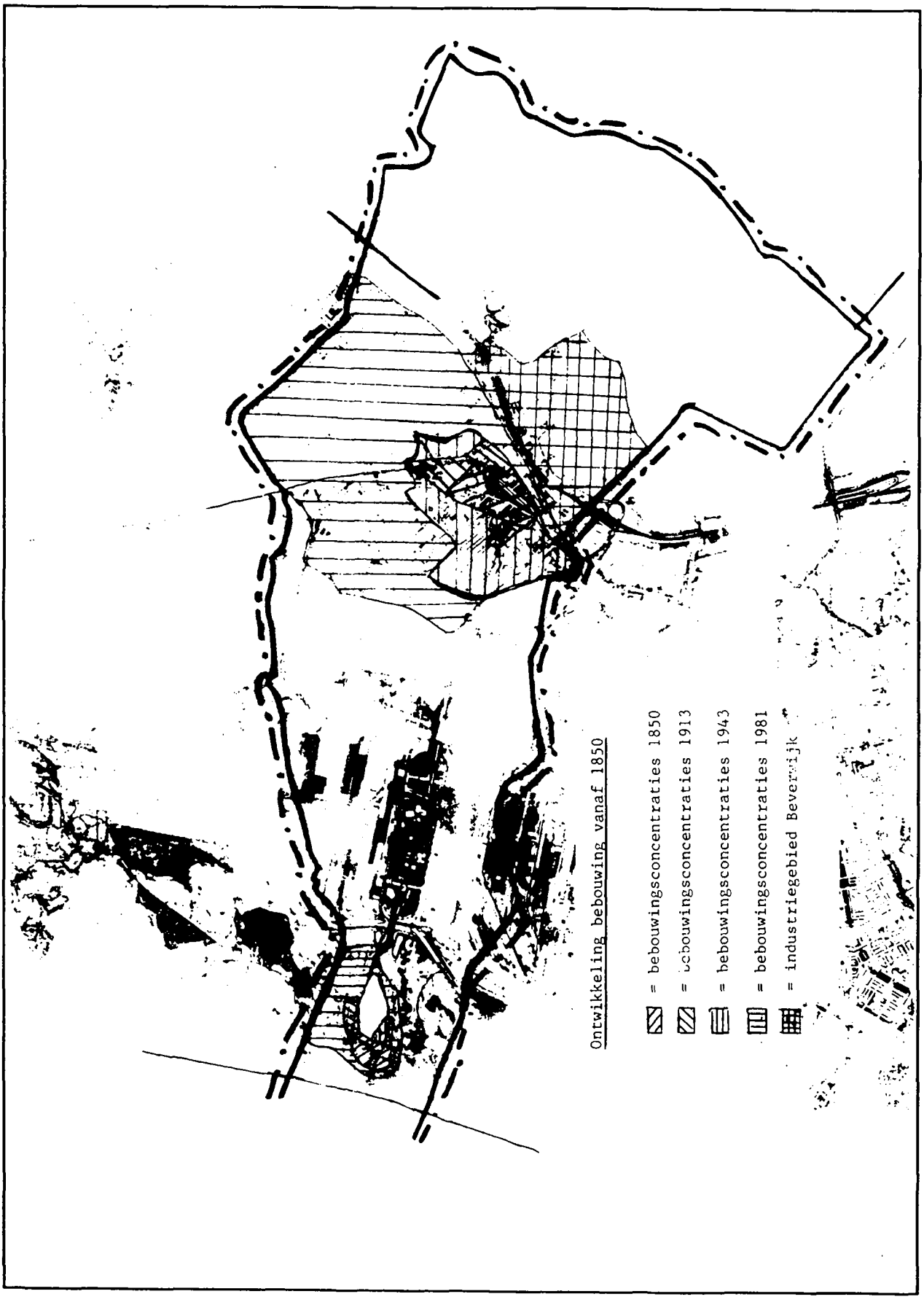

11. Bodemgesteldheid Beverwijk

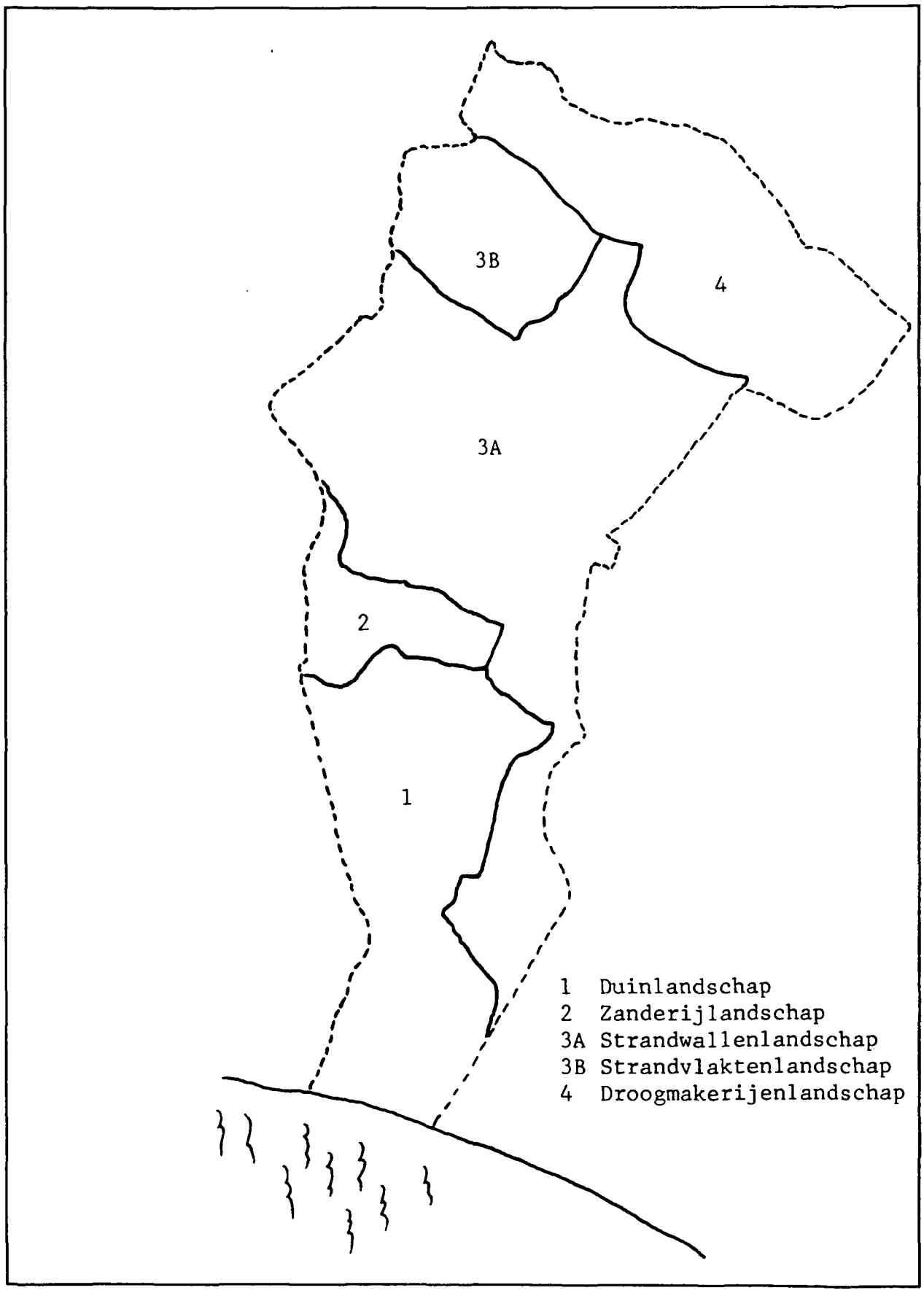

12. Wateren in Beverwijk

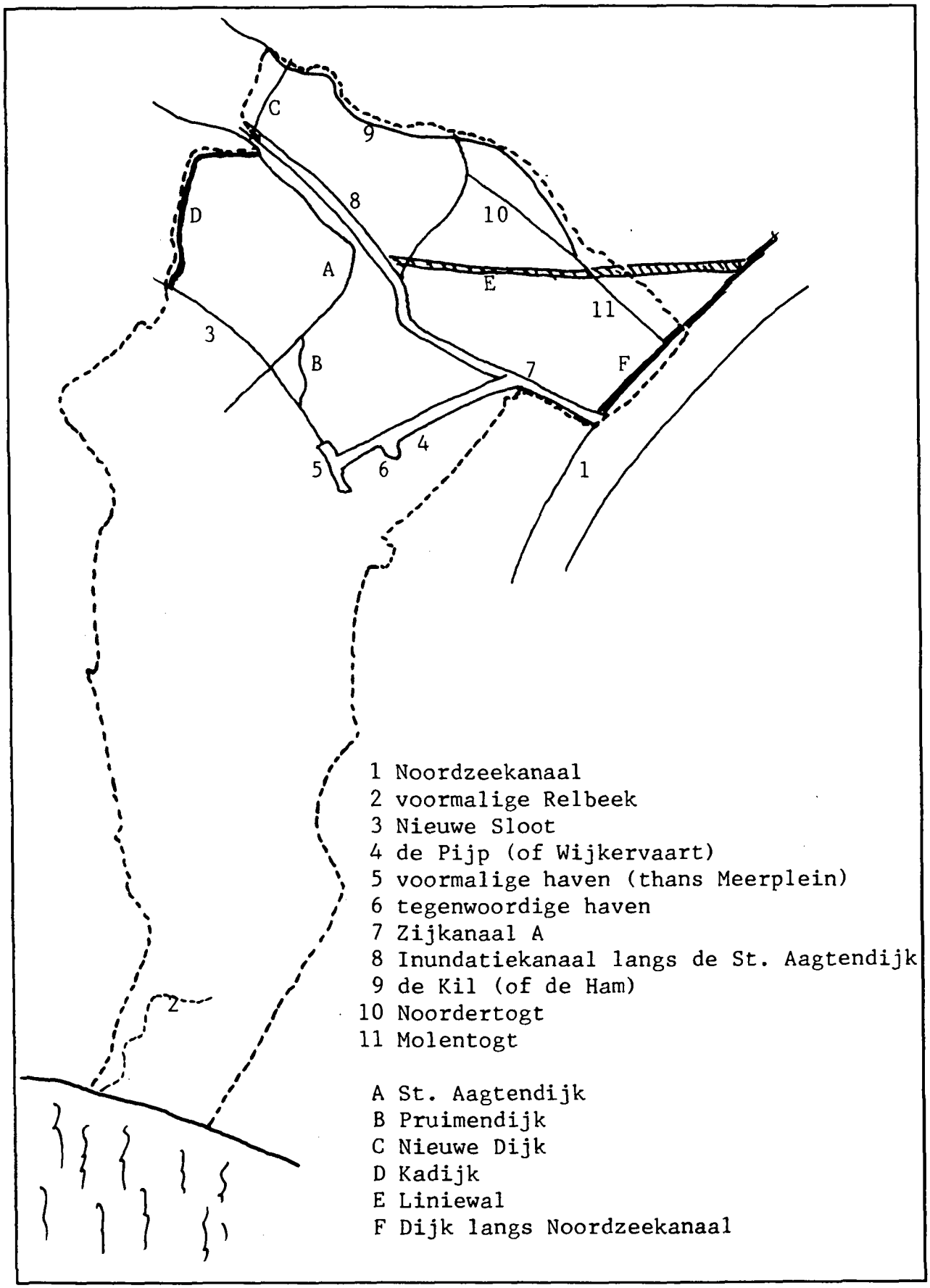

13. Infrastructuur in Beverwijk

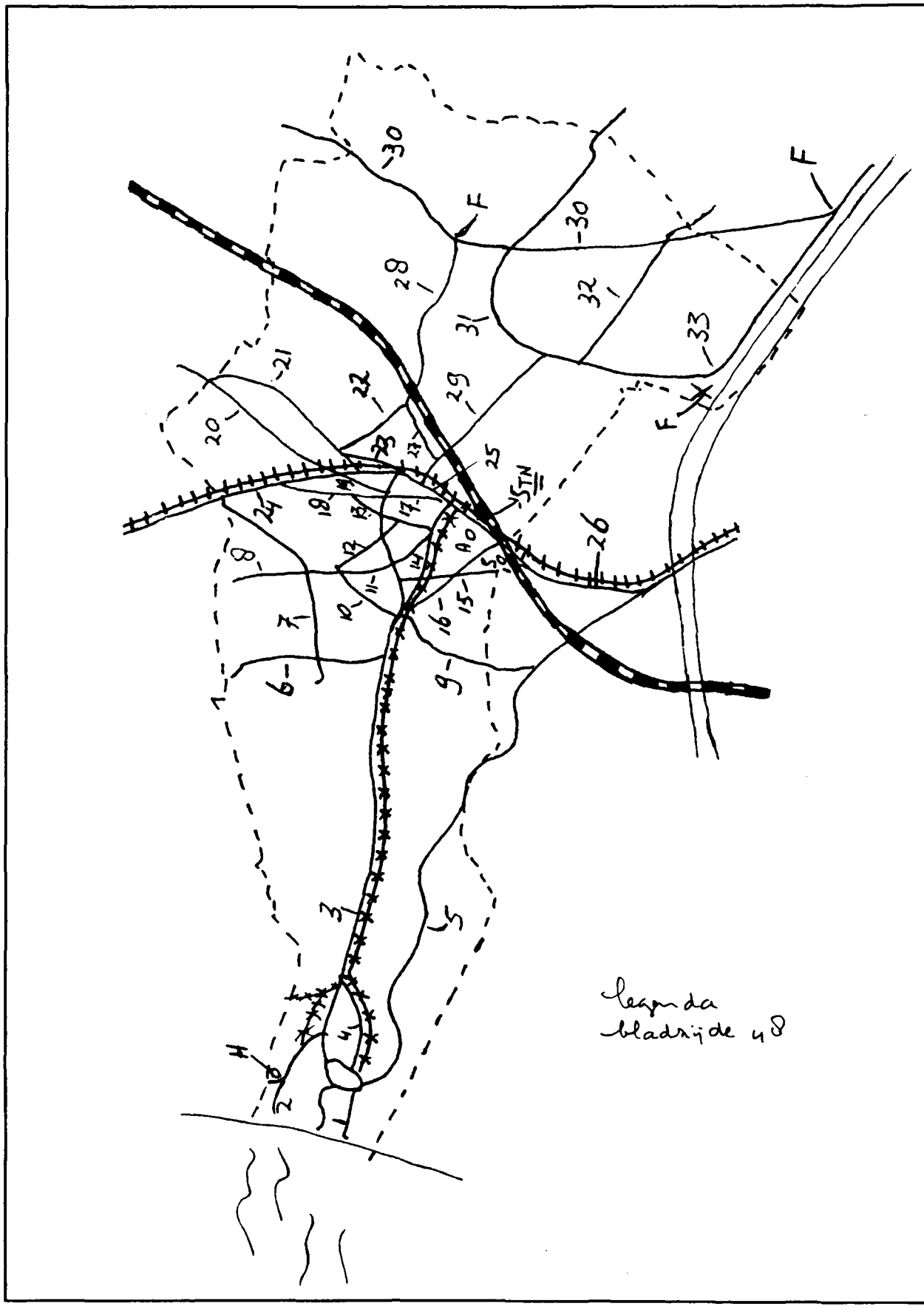

Legenda van afbeelding 13

Infrastructuur in Beverwijk

1 Zwaanstraat
2 Relweg
3 Zeestraat
4 Tramweg (Julianaweg)
5 Velserweg/Bosweg
6 Creutzberglaan
7 Bankenlaan
8 Gladiolenlaan
9 Westerhoutweg
10 Duinwijklaan
11 Groenelaan
12 Matersweg/Delfsweg/
Kloosterstraat/Begijnenstraat
13 Boeweg
14 Zeestraat
15 Beecksanghlaan
16 Spargielaan (Vondellaan)
17 Koningstraat
18 Houtweg
19/20 Heemskerkerweg
21 Hoflanderweg
22 St. Aagtendijk
23 Munnikenweg
24 Alkmaarseweg
25 Breestraat
26 Velserweg
27 Pruimendijk
28 St. Aagtendijk
29 Kouden Horn (Wijkermeerweg)
30 Genieweg
31 Noorderweg
32 Kagerweg
33 Kanaalweg

Spoorlijn

Stoomtram (1897-1924)

Stoomtram/Paardentram (1882-1924)

Voornaamste wegen (ca. 1946)

14. Grondgebruik circa 1900

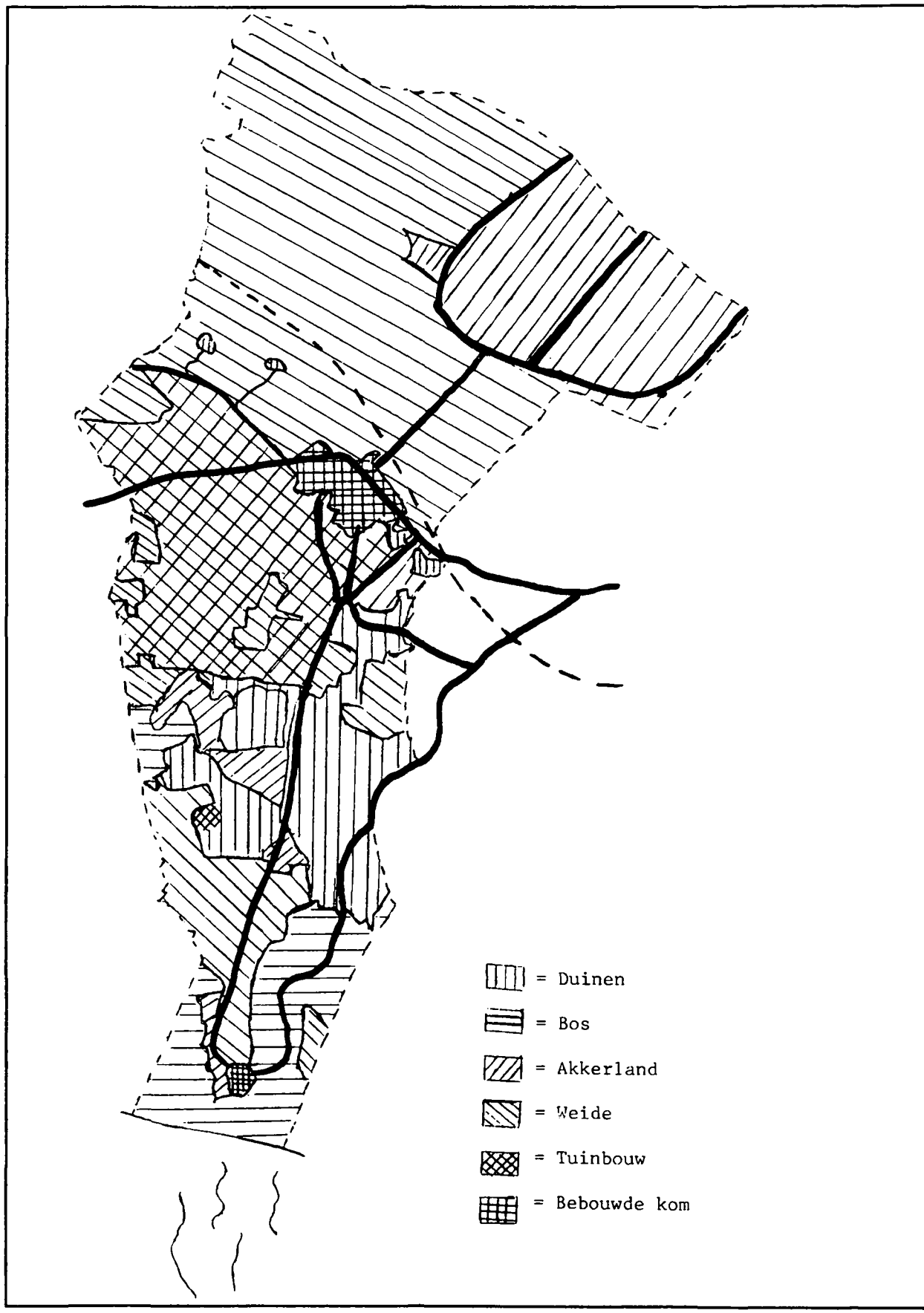

15. Stedebouwkundige typologie

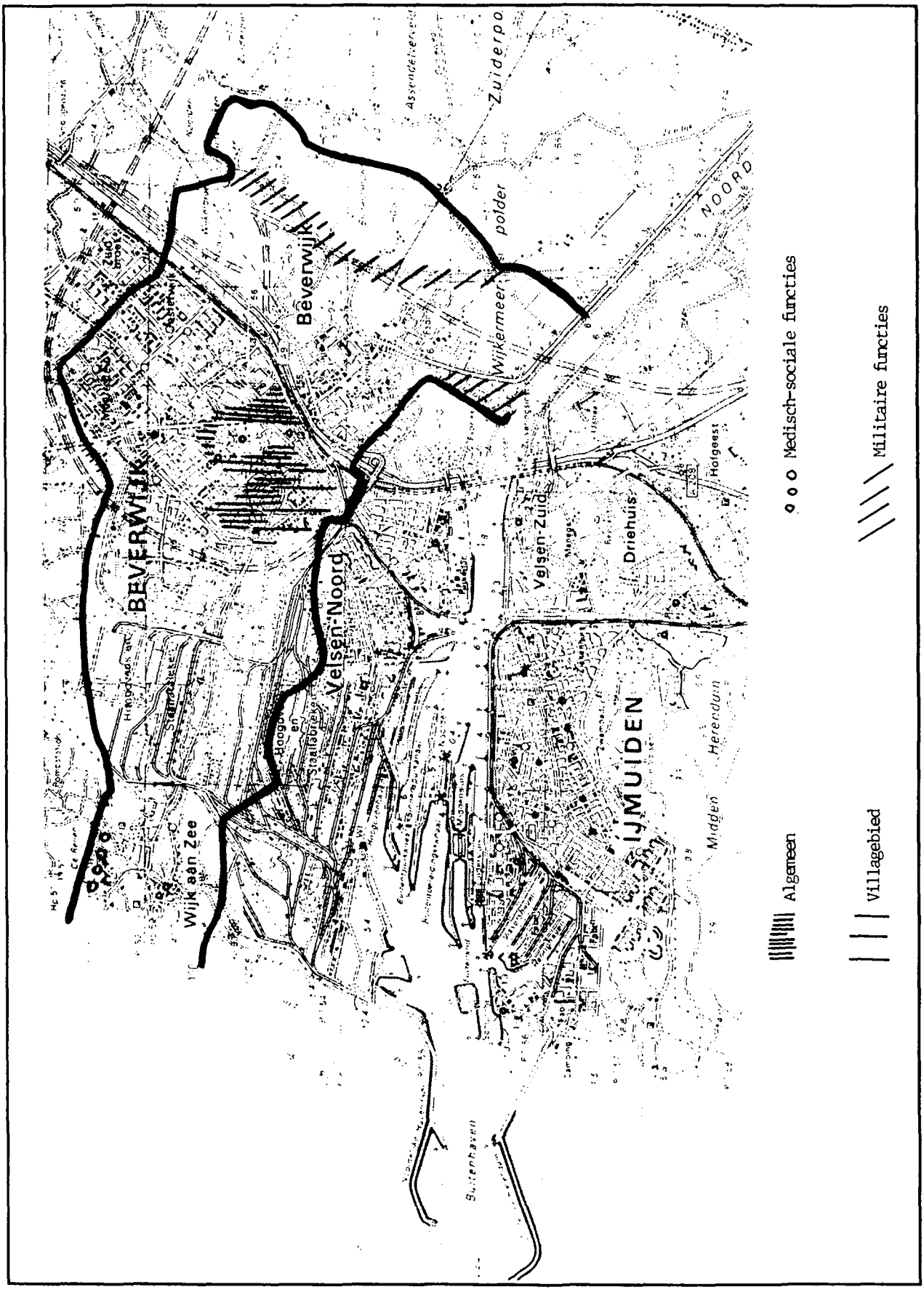

16. Stadsplattegrond Beverwijk (centrum) en Wijk aan Zee

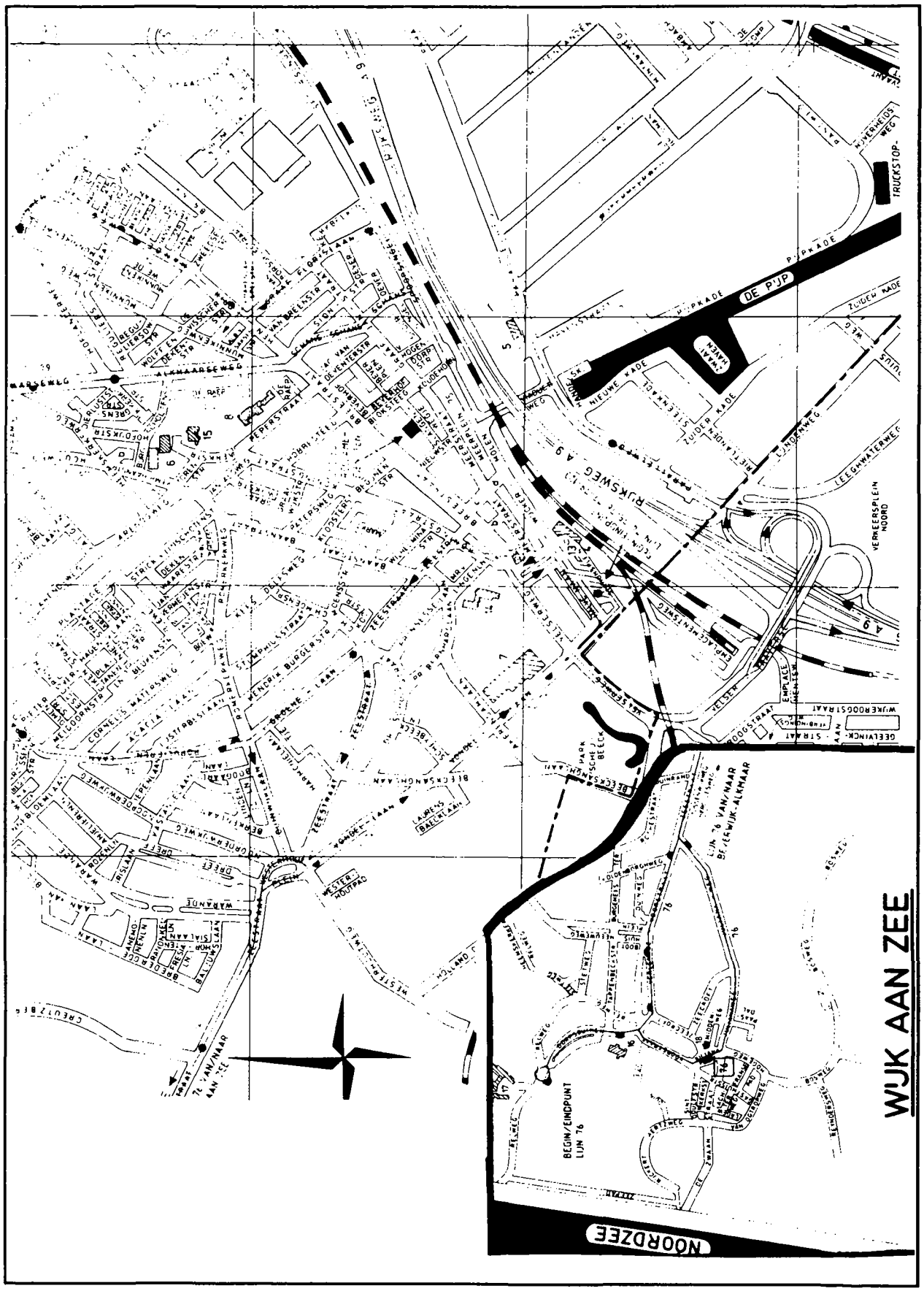

Register

Beverwijk/Beverwijk

001	Alkmaarseweg 2	Woonhuis	8953
002	Alkmaarseweg 36	Woonhuis	8954
003	Arendsweg 57; 59	R.K. Kerkcomplex	8955
004	Arendsweg 58	Woonhuis	8956
005	Arendsweg 171; 173	Woonhuis	8957
006	Baanstraat 72	Appartementengebouw	8958
007	Prins Bernhardlaan 12	Villa	8959
008	Breestraat 93	R.K. kerk	8960
009	Breestraat 126	Winkelwoonhuis	8961
010	Gladiolenlaan 4	Transformatorstation	8962
011	Groenelaan 69; 71; 73	Woningen	8963
012	Kerkstraat 37	Herdenkingszitbank	8964
013	Koningstraat 23	Winkelwoonhuis	8965
014	Mr. van Lingenlaan 1	Woonhuis	8966
015	Hendrik Mandeweg 5	Woonhuis	8967
016	Meerstraat 60; 62	Doopsgezinde kerk	8968
017	Moensplein 8	Gereformeerde kerk	8969
018	Moensplein 8	Herdenkingszuil	8970
019	Moensplein 10	Peuterspeelzaal	8971
020	Peperstraat 8	Winkelpui	8972
021	Peperstraat 22; 24; 26	Woonhuizen	8973
022	Prinsesselaan 3; 5; 7	Driedubbele villa	8974
023	Prinsesselaan 4	Kantoor	8975
024	Prinsesselaan 6; 8	Dubbele villa	8976
025	Prinsesselaan 9; 11	Dubbele villa	8977
026	Prinsesselaan 10	Kerk	8978
027	Prinsesselaan 13; 15	Dubbele villa	8979
028	Schans 1	Buurtcentrum	8980
029	Dr. Schuitstraat 1	Woonhuis	8981
030	Spoorsingel; St. Aagtendijk	Onbekend	8982
031	Velserweg 2	Dierenverblijven	8983
032	Vondellaan 20	Landhuis	8984
033	Vondellaan 34	Landhuis	8985
034	Vondellaan 40-46	Woningen en koetshuis	8986
035	Vondellaan 67	Woonhuis	8987
036	Vondellaan 78	Keuterboerderij	8988
037	Vondellaan 88; 90	Dubbel woonhuis	8989
038	Westerhoutplein 1	Museum	8990
039	Westerhoutplein 2	Transformatorstation	8991
040	Westerhoutplein 45	Muziekschool	8992
041	Westerhoutweg 22	Woonhuis	8993
042	Zeestraat 98-104	Woonhuis	8994
043	Zeestraat 99	Kantoor	8995
044	Zeestraat 129	Woonhuis	8996

Beverwijk/Wijk aan Zee

045	Franse Pad 1	Geen	8997
046	Julianaplein 7	Monument met vlaggemast	8998
047	Julianaweg 15; 17	Dubbel herenhuis	8999
048	Julianaweg 59	Villa	9000
049	Julianaweg 75	Opnamestudio; Opslag	9001
050	Sint Odulfstraat 6	R.K. parochiekerk	9002
051	Sint Odulfstraat 23	Politieburo met woning	9003
052	Van Ogtropweg 2	Hotel	9004
053	Van Ogtropweg 14	Geen	9005

054	Van Ogtropweg 16	Villa	9006
055	Relweg 51	Revalidatiecentrum	9007
056	Relweg 57	Woonhuis	9008
057	Tusschenwijkweg 3; 5	Dubbelwoonhuis	9009
058	Voorstraat 2; 4	Winkelwoonhuizen; Cafe	9010
059	Voorstraat 8; 8	Woonhuis	9011
060	Voorstraat 42	Opvangcentrum	9012
061	Zeestraat 341	Woonhuis	9013
062	Zeestraat 355	Woongebouw	9014

Beverwijk/Buitengebied

063	St. Aagtendijk	onbekend	9015
064	St. Aagtendijk	Bedrijfsruimte	9016
065	Kanaalweg 2	Bedrijfsruimte	9017
066	Noorderweg	Onbekend	9018
067	Vuurlinie; aan Wijkertocht	Brug	9019
068	Vuurlinie; Zuidwijkermeerpolder	Onbekend	9020
069	Vuurlinie aan Molentocht	Brug	9021

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 - 14 31 43

Samenstelling
E. Raap en drs. E. van der Kleij
Afdeling Cultuur en Educatie, Cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, augustus 1993

Beverwijk